

KRITIKEREN BAG MASKEN
GEORG BRANDES SOM DAGBOGSFORFATTER

AF

BERTIL NOLIN

Med Georg Brandes' dagbøger fra perioden 1913-27, som Det kgl. Bibliotek fornylig har købt og indlemmet i Brandesarkivet, råder Håndskriftafdelingen over en komplet samling af kritikerens dagbøger fra ungdomsårene til den sene alderdom. Det er et af de ejendommeligste dokumenter i skandinavisk kulturhistorie alene derved, at det dækker så langt et livsforløb. Materialet har dog store lakuner, som bl.a. skyldes, at dagbøgerne har været udsat for klip, udraderinger og lignende angreb. Dagbøgerne fra 1913-27 er fra den periode i Brandes' liv, hvor han stod på højden af sin berømmelse, hvor han var 'en stat i staten', som blandede sig i verdenspolitikken, hvor han havde – som det hedder i en karakteristik fra en af hans modstandere – „haft den Triumf at læse i de Aviser, som han endnu Dagen efter sin Operation greb efter med Begærlighed, der højlig beundredes i samme Aviser, at fremmede Staters Gesandter havde ringet forgæves paa hans Dørklokke, og at den tyske Rigskansler telefonisk lod forhøre om hans Befindende.“¹⁾ De sene dagbøger er særlig værdifulde, fordi Georg Brandes' selvbiografi *Levned, I-III*, ikke går længere end til begyndelsen af 1890, og fordi der endnu ikke eksisterer nogen tilfredsstillende, udførlig biografi, som dækker den senere del af hans liv og værk.

På en af Brandes' dagbøger står der uden på læderbindet med guldskrift: *Perseverando*. Det er latin og betyder: ved udholdenhed. Ordet dukker første gang op i et dagbogsnotat fra den 20. januar 1874 og dér med betegnelsen „Et Motto“. Udtrykket siger muligvis noget om, hvorfor Brandes skrev dagbog. Der er tale om én lang monolog for at gøre det muligt at udholde „skæbnens sting og pile“. Man kan også tænke sig, at forfatteren ved at skrive dagbog førte en dialog med sig selv.

Dagbogsoptegnelser forekom allerede i antikken; men det var ikke før i renæssancen, der dukkede litterært værdifulde eksempler op. En af de mærkeligste dagbøger er Samuel Pepys', som begynder den 1. januar 1660. I øvrigt var det i ældre tid nok almindeligvis politikere, der skrev dagbog. Sådanne findes der ganske mange eksempler på, også fra Skandinavien. For Brandes har disse sikkert kun været af ringe betydning som forbillede. Mere nærliggende er da Kierkegaard, som jo også anvendte dagbogen som litterær genre. *Forførerens Dagbog* fra 1843 ser man muligvis reminiscenser af i Brandes' allertidligste indførsler fra 1860'erne. Kierkegaards dagbøger er imidlertid på mange måder anderledes, og ligger nærmere hans filosofiske forfatterskab. Brandes var kritiker, og denne hans rolle præger også dagbogsoptegnelserne. Større lighed er der muligvis med brødrene Goncourts journal; men dette materiale var helt ukendt for Brandes, da han i ungdommen begyndte sine dagbogsoptegnelser. Blandt Brandes' samtidige noterer man sig specielt to mærkelige dagbogsdokumenter, hvori han for øvrigt selv figurerer, og da ikke i ganske smigrende sammenhæng. Det ene er Victoria Benedictssons *Stora boken* (1882-88), som delvis handler om hendes kærlighedsaffære med Brandes, men også giver indblik i de litterære forhold i hendes samtid og da ikke mindst i 1880'ernes København. Det andet er August Strindbergs *Ockulta dagbogen*, som blev påbegyndt under forfatterens såkaldte infernokrise i 1896, og som blev afsluttet i 1908. Det drejer sig i dette tilfælde om en „specialdagbog“, hvor forfatteren registrerer mærkelige, uforklarlige hændelser og oplevelser.

Hvad adskiller da dagbogen fra memoiregenren?²⁾ Den vigtigste forskel er vel, at dagbogen favoriserer det korte dag-for-dag perspektiv, medens selvbiografien sædvanligvis strækker sig over et helt liv eller større afsnit af et liv.

For Brandes udfyldte dagbogen en rent praktisk funktion. Indførslerne hjalp ham med at holde rede på det enorme kontaktnet, han havde over hele Europa. Man kan ind imellem se, hvordan han er gået flere år tilbage for at friske op på sin hukommelse. Den 15. maj 1920 skrev han således om en, hvis læge havde sagt: „Er det til Dem man ringer naar man vil vide om GB er død? — — — Vrøvlet gaar paa 20 Jan. 17.“ Går man så til hans dagbogsindførsel for den 20. januar 1917, ser man en bemærkning om et rygte, der gik ud på, at han skulle være indlagt på sygehuset. Dette har han ikke kunnet huske uden at gå tre år tilbage i sin egen dagbog.

Brandes begyndte at skrive dagbog – at dømme efter det materiale, som har været tilgængeligt for mig – i juni 1860, da han var 18 år gammel. Der er i disse tidlige år tale om relativt sporadiske optegnelser. I hvert fald skrev han ikke hver dag. Fra tiden i Berlin 1877–83 går optegnelserne over i mere regelmæssige dag-for-dag dokumentationer.³⁾ I det materiale, jeg har anvendt til denne artikel, finder indførslerne sted hver dag med meget få undtagelser lige til de sidste uger før hans død i 1927. Her slår han nogle dage sammen til én indførsel. Den sidste er foretaget den 3. februar, 16 dage inden han døde, og lyder: „Intet. Plagerier, kedsom og taabelig Tilstand“

Hvad handler da hans dagbogsoptegnelser om? Man kan muligvis for overskuelighedens skyld inddеле dem i seks forskellige kategorier:

1. Hans helbreds- og sindstilstand. I perioder, hvor helbredet svigtede, optager disse indførsler betydelig plads.
2. Mennesker han mødte, og hvad disse møder gav ham.
3. Breve han modtog og breve han skrev. Normalt modtog han et stort antal breve, og han besvarede dem ofte omgående.
4. Bøger han modtog og bøger han læste. Han læste stort set hver dag. Han noterede oftest også sine indtryk ned af det, han læste, meget kortfattet.
5. Hvordan det skred fremad med det arbejde, han netop var igang med, artikler han skrev eller afsnit af større værker.
6. Sladder. I forbindelse med besøg eller på anden måde fik han informationer af rent personlig karakter om mennesker, han kendte i ind- og udland.

Det materiale, som ligger til grund for denne præsentation af Brandes som dagbogsskriver, dækker tiden fra 1913 og frem til kritikeren død i 1927. Det består af tre tætskrevne bind. Dagbøgerne er delvis skrevet af og i en vis udstrækning omredigeret af Georg Brandes' datter, Edith Philipp. I hendes afskrift er en del navne udeladt, i andre tilfælde er forkortelser og fornavne kompletterede med efternavn. Det forekommer også, at større partier på op til en halv side er udraderet eller ligefrem klippet bort. Det er specielt visse kvindenavne, hun på denne måde har lempet ud af materialet. I nogle tilfælde kan man muligvis rekonstruere navnene ved hjælp af en sofistikeret teknik, men det har jeg afstået fra.

På indledningssiden til den dagbog, der begynder i 1913, har Edith Philipp skrevet: „man maa tilgive mig, at jeg har udryddet Kvinderne i

disse bøger. Far sagde 'mine bøger gider de ikke læse, men snage i mine private forhold, er det eneste der interesserer dem.'

De maa ikke læses eller benyttes før 50 Aar efter Fars død i 1927"

Det er i høj grad en kritikers dagbog. Ikke bare i den forstand, at den handler om bøger og læsning. Den afspejler også kritikerens virksomhedsområde, hans kontakter med aviser og tidsskrifter og med forlag i ind- og udland. Helt specielle problemer havde Brandes med sine tyske forlæggere, som udgav piratudgaver af hans bøger uden at sende ham honorar. Man sendte ham også ofte bøger til bedømmelse, eller opsøgte ham med en anmodning om at skrive en anmeldelse eller et essay. Sådant rubriceres sædvanligvis i dagbogen som „Plagerier“. Det er et ofte forekommende udtryk. Men det drejede sig også om anmodninger om at holde forelæsninger. Fra tid til anden foretog han da også længere forelæsningsturneer. I den periode, som dækkes af dette dagbogsmateriale, gennemførte han et antal større forelæsningsturneer, som er ganske omhyggeligt dokumenterede i dagbøgerne:

1913 foretog han en længere rejse i England og besøgte flere byer.

1914 rejste han til USA og forelæste i adskillige større byer.

1920–25 foretog han flere rejser bl.a. til Tyskland, Østrig, Grækenland og Italien og holdt her adskillige forelæsninger.

Men kritikeren røber sig også i de bedømmelser, oftest af en noget åbenhjertig karakter, som han fælder over bøger og mennesker. I dagbogen kan man ofte følge læseprocessen fra det første indtryk, som kan være ganske negativt, til et mere nuanceret, som kommer frem ved fornyet gennemlæsning. Således for eksempel før mødet med et af Arthur Schnitzlers stykker: „10 Marts [1926] – – – Læst i Schnitzlers underlige Der Gang nach dem Weiher. Blot Stykket ikke var paa Vers og saa regulære Vers. Ellers sanddru nok – – –“ Nogle uger senere, efter at have beskæftiget sig med helt andre ting, har han ændret opfattelsen noget: „21 April – – – Læst Schnitzlers Stykke Der Gang nach der Weiher anden Gang og med større Udbytte, skrev lidt til ham. – – –“

Brandes gik ganske flittigt i teatret, og i dagbogen efterlod han distinkte, summariske bedømmelser: „2 Marts [1925] – – – Aften set Bernard Shaws Jeanne d'Arc med Else Schousboe, mere et Indlæg om den msklige Idioti end et Drama. – – –“ Hvis det skete, at man på teatret spillede et stykke, hvor han selv mere eller mindre tydeligt figurerede som model, hvad der var tilfældet nogle gange, kunne han være nok så drastisk i sine kommentarer. Det gjaldt Helge Rodes *Dr. Stern*, som til sidst havnede på Brandes' skrivebord: „22 Marts

Georg Brandes' datter Edith, gift Philipp (1879-1968) fotograferet omkring 1900.
Det kgl. Biblioteks Billedsamling.

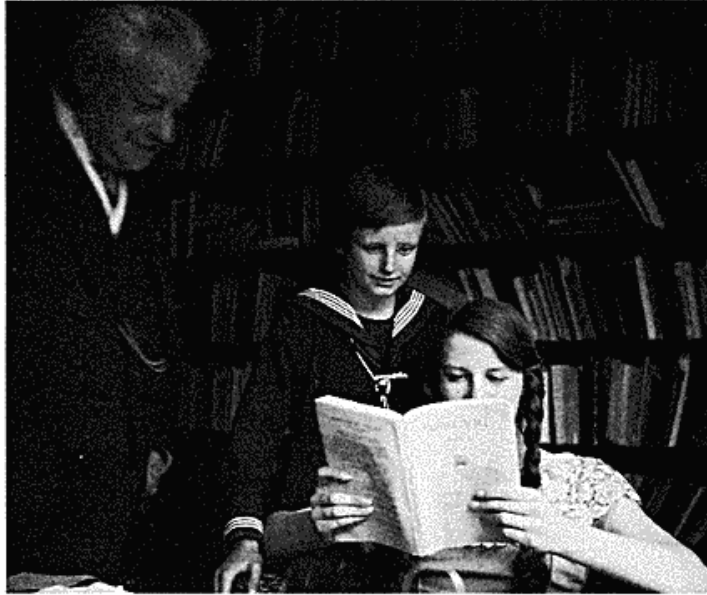
[1920] — — — Her laa Rodes Stykke bragt af BK [Bertha Knudtzon, hans mangeårige fortrolige veninde] baade usselt og fejgt og uendelig dumt. Han skal have erklæret i Avisen at han har havt Voltaire til Forbilled! 11 grove grammatiske Fejl i de fremmede Ord. Han kan end ikke stave, mindre forstaa. — — —“ Det bør her tilføjes, at han nogle dage senere gravede nogle gamle breve fra Helge Rode frem, hvilket gav anledning til følgende kommentar: „2 April — — — Fandt gamle admirative og taknemmelige Breve fra Helge Rode, der i Berlingske har skrevet, han aldrig har skyldt mig noget. — — —“

Udtalelser om mennesker, som besøgte ham, eller som han mødte på anden måde, forekommer ganske ofte. Således findes der nogle linier om Gustav Wied, som aflagde visit hos ham den 10. januar 1914: „Til Frokost Wied og Søstrene. Hans Plumphed, tager paa Gudrun ved Indtrædelse, 'jeg vil varme mig'. Fortalte Historier om Politikere.“ Dette ganske negative portræt af Gustav Wied modificeres. Den 27. oktober skriver han bl.a.: „Gustav Wieds Død plager mig med sit Sprmaal Hvorfor?“ Senere, i november, fik han af Agnes Henningsen rede på de nærmere omstændigheder bag Wieds selvmord: „Wied har længe talt ogsaa til hende om Selvmord, dybt melankolsk og ulykkelig var han. Hjertet for stort – – –“

I 1920 var Einstein på besøg i København, og Brandes var til stede ved en forelæsning, som Einstein holdt. Den store fysiker portrætteres relativt udførligt. „25 Juni: – – – I Efterm hørt Einstein Han talte altfor sagte og altfor utydeligt med den sydtyske Udtale D for T. dræge for træge, hvad han mente med Fell Feld? Fälle? osv forstod jeg ikke. Der var Baron Neurath, som vexlede et Par Ord med mig. Jeg talte noget med Einstein, der havde ønsket 'at forestilles for mig'. Omvendt var rimeligt. Han saa godt ud. Panden, Blikket. Men han var altfor langt fra at være veltalende og forstod ej – hvad her var let – at oplyse med Exempler eller Analogier. – – –“ Det bør tilføjes, at Brandes senere skrev et essay om Einstein, omend med et vist besvær, som det fremgår af en anden dagbogsoptegnelse. Det synes i høj grad at bygge på Bertrand Russells fremstilling.

På sin tysk-østrigske rejse i 1925 opsøgte han af Stefan Zweig, som får en ganske udførlig og afslørende karakteristik: „Stefan Zweig indfinder sig yderst tjenstvillig, altfor opmærksom, lever og snylter paa Romain Rolland som før paa Verhaeren. Han er meget rig, ikke videre tilfreds med sin Frue, der efter Sigende har to store Døtre af første Ægteskab. Hans Bog Amok dygtig.“

Hver dag bragte posten en mængde breve, tidsskrifter og bøger, som kritikeren skulle læse, besvare og bedømme. Således kan en sending se ud i hans optegnelser fra den 25. februar 1920: „ – – – Fik fra en jødisk Læge dr Ratner en Masse dumme Afhandlinger om Bibel og Talmud og fra en anden Læge en svensk ved Navn Wiinborg et fjollet Middel mod spansk Syge. Fik smukt imødegaaende Brev fra Barbusse. Fik Tegning og Brev fra Blix og et Nummer med mit lille Stykke. Fik fra Barbusse Romanen *Clarté*. Fik en Mængde Tidsskrifter Læst lidt i Rasseгна International til Gunst for Giolitti og for Jøder mod Polakker, fik Tidsskrift *Notre Voix* djærvt skrevet. – – –“

Georg Brandes fotograferet i begyndelsen af 1920'erne med børnebørnene Georg Philipp (f. 1915) og Gerda Philipp, senere gift Westh (1907-71). Gerda læser i et nummer af *Mercure de France*. Det kgl. Biblioteks Billedsamling.

Ved studiet af dagbøgerne fra perioden 1913-27 kan man snart udskille en gruppe personer, som mere eller mindre regelmæssigt mødte Brandes og som han omgikkes med, og som derfor ofte forekommer i hans optegnelser. Man kan da muligvis tale om en mindre, intim kreds, som først og fremmest bestod af hans børn og børnebørn. Brandes var på det tidspunkt, da dagbøgerne begynder, skilt fra sin hustru Henriette (Gerda) Strodtmann. Hun boede dog stadig i København med adresse i Havnegade, og de to tidligere ægtefæller sås en gang imellem. Når hustruen nævnes, er det oftest med en bemærkning om, at han sender hende penge, noget der finder sted med en vis regelmæssighed. Noget oftere omtales dog blandt de nære familiemedlemmer den eneste dalevende af de to døtre, Edith, gift Philipp. Astrid, den anden datter, døde tidligt, og hendes dødsdag huskede han. Edith, hendes mand Reinhold Philipp, som var tysk officer, og deres to børn, Gerda og Georg, gik ud og ind i huset. Af de to børn var det i særlig grad datterdatteren Gerda, som forgyldte Brandes' sidste leveår. Hun besøgte ham ofte. Han læste for hende, gav hende penge til balkjoler og lignende, og da han senere selv blev svagelig, kom hun og læste for ham.

Også dattersønnen Georg, ofte kaldet Matz, var genstand for hans omtanke.

Den yngste broder Edvard nævnes i årenes løb sjældnere og sjældnere. Den 21. oktober 1924 er der en omtale af broderen: „— — Edith havde været at gratulere Edvard til de 77. Han har Gigt i Fødderne, kan ikke gaa, desuden Aareforkalkning, var urolig ved Tanken at jeg kan staa og gaa. — —“

Ved siden af disse slægtninge forekommer der naturligvis et stort antal kvinder i dagbøgerne helt frem til hans sidste hospitalsophold i 1927. Den vigtigste af dem er øjensynlig Bertha Knudtzon, med hvem han havde en stormfuld kærlighedsaffære i slutningen af 1880'erne. Hun tilhørte en af Københavns rigeste og fornemste familier, og da forbindelsen med Brandes blev kendt, var der lagt op til skandale. Hele forløbet er beskrevet i Victoria Benedictssons dagbog.⁴⁾ Forholdet synes at have udviklet sig til et livslangt varmt venskab, der varede til Bertha Knudtzons død i 1923. Gertrud Rung, gift med forfatteren Otto Rung, siger i sin bog *Georg Brandes i Samvær og Breve* fra 1930, at Brandes besøgte Bertha Knudtzon stort set hver dag.⁵⁾ Dette forekommer nu at være en overdrivelse, men de traf ofte hinanden, sædvanligvis på den måde, at hun opsøgte ham, og hun fik da ofte penge af ham. Dette gælder også en række andre damer, som fandtes i hans bekendtskabskreds, bl.a. netop Gertrud Rung, som efter deres første bekendtskab i 1910 kom til at fungere som hans sekretær. Hun hjalp ham med renskrivning af manuskripter og med at besvare breve. En anden kvinde, som figurerede i næsten hele den aktuelle dagbogstid, var forfatterinden Agnes Henningsen, som også engang imellem modtog penge.

Den for mig mest gådefulde kvinde i Georg Brandes' dagbøger går under betegnelsen „T“ (Talitha Schütte). Med hende førte han en brevveksling, som han undertiden antydede at ville afslutte, og hun opsøgte ham også i København. Hende sendte han også penge. Hun boede i længere perioder på Skagen, og hun synes at have færdedes i aristokratiske kredse, undertiden også ved hoffet. En ganske typisk optegnelse om T fra 16. april 1916 lyder: „Skrev i Nat 4 Sider til T., lagde ej Skjul paa min Forundring over det lange Ophold men skrev yderst artigt og meddelsomt. Lagde 200 Kroner i Brevet, der blev afsendt rek. idag. — —“ En oversigt over, hvordan relationen til Talitha Schütte udviklede sig gennem årene, giver Brandes i en længere redegørelse i dagbogen for 9. juni 1919. Af denne fremgår det, at de øjensynlig har truffet hinanden første gang i Gilleleje 1905, og at de

Bertha Knudtzon (1850-1923) fotograferet omkring 1890. Hun var den person, som stod Brandes nærmest efter ægteskabets opløsning. Hun besøgte ham tit og forekommer dermed ofte i dagbogen, sædvanligvis blot med initialerne BK. Det kgl. Biblioteks Billedsamling.

derefter er mødtes forskellige steder, fortrinsvis i udlandet – i Karlsbad, i Paris, i Hamburg, men også i Danmark.

Forholdet til Talitha Schütte trådte ind i en ny fase, da han til sin store overraskelse i 1922 kunne læse i aviserne, at hun skulle giftes under opsigtsvækkende omstændigheder med en norsk forretningsmand. Foranlediget af denne nyhed besluttede han sig til at brænde dagbøgerne for perioden marts–juni 1912. Man må derfor antage, at kærlighedsaffæren med Talitha Schütte har kulmineret på dette tidspunkt. Enten brændte han dokumenterne, for at de ikke skulle kunne kompromittere hende, eller også gjorde han det i bitterhed over, at hun nu havde

„svigtet“ ham. Det sidste er det sandsynligste. Forbindelsen med Talitha Schütte gik, sådan som det så ofte skete med Brandes' kvindebekendtskaber, over i et længerevarende venskabsforhold, som holdtes i live gennem brevveksling. En tid efter Talithas giftermål kan man imidlertid spore nogen reflekteren vedrørende forholdet til hende. Han går tilbage i sine dagbogsoptegnelser og skriver den 14. september 1922: „--- Hvad Tid hvad Omhu, hvad Penge spildte paa T!“ Talitha Schütte fik lov at følge med på Brandes' rejser rundt om i Europa, og gennem ham lærte hun flere af hans berømte venner at kende, bl.a. Anatole France, Kropotkin og Schnitzler. Når Brandes i en af sine dagbogsoptegnelser betegner hende som troløs, kan årsagen være, at hun i 1912 indledte et forhold til netop Anatole France, og at dette fremkaldte en krise i hans venskab med Brandes. Hun synes i øvrigt at have praktiseret samme erotiske frigjorthed, som Brandes selv tillod sig gennem alle årene.

Brandes' farvel til den fysiske kærlighed kan man muligvis ane i en optegnelse fra 1924, da han var 82 år gammel. Han havde åbenbart haft en kærlighedsaffære med en kvinde ved navn Ingeborg Thorup. Den 29. oktober hedder det i dagbogen: „--- Vilde egentlig skrive til Fru Meisen, men lod være, belært af Erfaring. Lad de andre søge mig! søger ingen mere. Det sidste Experiment med I. Th. var saare lærerigt. ---“

Lis Jacobsen, fremtrædende filolog, hørte også med til inderkredsen omkring Brandes, uden at der dog var tale om noget kærlighedsforhold. Den tilbøjelighed, som hun fra begyndelsen af havde næret, var ikke gengældt, konstaterer han i en optegnelse, og derfor gik relationen over i et venskabsforhold. Brandes beklagede sig ganske vist over, at hun tog hans tid og blev for længe, når hun aflagde visit, men han synes at have sat stor pris på hende. Hun opsøgte ham til og med de sidste svære sygedage i 1927.

En anden veninde, som ofte figurerer i dagbogen, er filmskuespillerinden Asta Nielsen. Hende traf Brandes bl.a. på sin rejse til USA i 1914, men de mødtes også hos fælles bekendte i Berlin og København. Det var ligeledes tilfældet med Poul Reumert, som altid roses i dagbøgerne, når Brandes havde været i Det kgl. Teater. Ella Ungermann, også skuespillerinde, tilhørte vennekredsen. Hun begik selvmord i 1921, kun 30 år gammel.

Af forfatterne fra gennembrudsperioden holdt Brandes kontakt til Henrik Pontoppidan, som han besøgte en gang imellem, og som han brevvekslede med. En anden forfatter, som tilhørte omgangskredsen, var Henri Nathansen. Han skrev i 1915 et skuespil, *Dr. Wahl*, hvor

Brandes havde stået model til hovedpersonen. Nathansen var meget optaget af det jødiske, hvad Brandes fandt en smule enerverende.⁶⁾ Efter kritikernes død udgav Nathansen en panegyriske biografi over Brandes, som byggede på deres lange venskabsforbindelse i den periode, dagbøgerne dækker.

Andre personer, som ofte forekommer i dagbøgerne, er Otto Benzon og Benny Dessau og deres familier.

Brandes' forhold til Danmark i almindelighed og dansk kulturliv i særdeleshed blev med årene mere og mere problematisk. Muligvis skyldtes det de samme faktorer som i Sverige, nemlig at det ikke var den radikale gennembrudsfalanks, som overtog magten over og indflydelsen på kulturlivet, men den konservative, nationale gruppering, som voksede frem i 1880'erne og 90'erne. I hvert fald kunne Brandes i den periode, dagbøgerne dækker, notere en række klart negative bedømmelser i bogform af hans liv og virksomhed. Harald Nielsen publicerede i 1922 *Usurpatoren*, og Vilhelm Madsen i 1923 *Georg Brandes og dansk Aandsliv*. Begge blev naturligvis genstand for bitre kommentarer i dagbøgerne. Samtidig genoptog Brandes i 1920'erne linien fra den radikale 70'erkampagne ved at udgive nogle bøger med et udtalt kristendomskritisk sigte. Det gælder *Sagnet om Jesus* (1925), *Petrus* (1926) og *Urkristendom* (1927). Her forsøger han bl.a. at hævde, at Jesus-figuren savner ethvert historisk fundament. Jesus-myten sammenligner han med myten om Wilhelm Tell. Petrus kobles på lignende måde sammen med kulten omkring bjerggænder og andre myter i toflodslandet. Det er givet, at denne provokerende kritik af kristendommens centrale skikkelser vakte forbitrelse i religiøse kredse, og Brandes blev da også genstand for en del polemik. I dagbøgerne sukker han over danskernes modvilje og had imod ham. Den 6. marts 1926 skriver han således: „Vor Journalistik *det rene Krapylokrati*. Aldrig saa frækt og lavtliggende som nu, da det er allieret med Klerasiet.“

Året inden, den 19. februar, kan man notere nogle refleksioner, som åbenbart også har sit udgangspunkt i hans kristendomskritik: „-- -- Skarpt Brev til Viggo Cavling Tak for hans artige Linier; de vilde jo have nyttet mig mere trykte end skrevne. Det kan ikke være undgået ham som øvet Journalist at der ikke har været et Hyl imod mig som siden 1871, hvad ganske har bekræftet min Opfattelse af de [!] danske Presses Mod. -- --“ I de perioder, hvor han var involveret i et eller andet kontroversielt spørgsmål i den offentlige debat, fik han mange anonyme og ofte også antisemitiske breve. En stigende stjerne blandt de

danske forfattere var Johannes V. Jensen, men ham satte Brandes ikke særlig pris på. Johs. V. Jensen repræsenterede meget af det, som Brandes altid havde bekæmpet. Da Jensen fyldte 50 i 1923, kommenterede Brandes begivenheden: „20 Januar – – – I Avisen meget Hyl i Anledning af at Jensen fylder 50. Ekstrabl angriber mig, fortæller løgnagtigt, jeg har aldrig nævnt ham – – –“⁷⁾ Hvad han opfattede som danskernes uvilje mod sig, og den manglende anerkendelse af ham hjemme, stod i modsætning til den voksende berømmelse og dyrkelsen af ham i udlandet. Igen og igen kunne han i forskellige udenlandske publikationer læse, at han betragtedes som den største dalevende kritiker. Shakespeare-bogen havde grundlagt hans anerkendelse i England og USA, og hans foredragsrejser i disse lande var formelige triumftog. Så sent som i 1923 fik han en invitation fra sin engelske agent i anledning af det, han havde skrevet om Shakespeare. „Indbydelse gennem Bang fra Oxford og Cambridge til at holde en Række Forelæsninger om Shakespeare. Ej Glimt af Lyst. Altfor gammel dertil, Æmnet fortærsket, Sproget mig fremmed.“

Den 20. november 1924 udtalte han sig til Social-Demokratens redaktør om sit forhold til Danmark og udlandet: „Skrev til Marinus Christensen udførlig og ret hvas Artikel imod Borgbjergs Tale om mig og mit Forhold til Bourgeoisiet. Fremhævede Latterligheden deraf. Jeg i et andet Format. Intet Forhold til den ubetydelige danske Borgerstand. Mit Publikum Europa, Asien, Amerika.“

Mange af Europas og USAs mest kendte forfattere fandt det opportunt at stå på en god fod med ham. Thomas Mann, Arthur Schnitzler, Stefan Zweig, Romain Rolland, Anatole France, André Gide, Upton Sinclair og adskillige andre topnavne figurerer i dagbogen. Særlig god kontakt synes han at have fået med den berømte instruktør Max Reinhardt, som han også brevvekslede med. Af nordiske forfattere omgikkes han i perioder med Hjalmar Söderberg, som boede i København i den aktuelle dagbogsperiode. Det gælder ligeledes en anden svensk forfatter, Henning Berger, som dog omtales i ganske kritiske vendinger. Runar Schildt, den finlandssvenske dramatiker, omtales flere gange rosende. Det samme er tilfældet med normanden Ronald Fangen. Men, som Brandes understregede, hans virksomhedsområde var ikke længere Skandinavien – det var af international rækkevidde. Fra udlandet fik han den største del af sine bogforsendelser, og brevvekslingen fandt i høj grad sted med ikke-nordiske forfattere og intellektuelle. Den 30. oktober 1922 noterede han i dagbogen: „Saa megen Post at den har taget mig hele Dagen og langt ud paa Natten og dog ej paa langt

nær er gennemlæst. Mest fra England. Vældige Bøger, god Bog om Jomfrufødsler med Ting om Evangelierne der saa utroligt det lyder var mig ny. Fra Kraus Afhandling om Meissner og Hedrich. Fra Morel en stor Artikel endnu ej læst. En ypperlig Samling Artikler i Rat. Press Annual, en Bog om Occultisme, en Hyldest fra en ung Fyr Reichert, en Masse usle skrevne Digte fra en Rasmussen. Kort fra Catherine, at Artiklen i Crowninshields Fraværelse ikke var optaget men tilbagesendt. Brev fra Porterfield, at Kontrakt var indgaaet om Goethe. Brev fra David Knudsen, der har mistet sin Fader og lejet mig en Sal 26 November. Altsaa 24 i Kunstnerforeningen, 25 hos Hetna 26 der. Ked af det Alt.

Eckert retter en Appel til mig, France, Shaw, Harden, Lambert osv om at frelse Verden. Hvad er der at svare!“

Pludselig dukker der i dagbogen fra 1924 en liste op med overskriften:

Forræder-Portegnelse^{h)}

Alfred Larsen	[forfatter (1840-1914)]
(Vilh. Thomsen)	[sprogforsker (1842-1927)]
Drachmann	[Holger, forfatter (1846-1908)]
Gjellerup	[Karl, forfatter (1857-1919)]
Cantor	[Alexander, overretssagfører (1853-1924)]
Secher	[Villiam, redaktør (1854-1907)]
Pingel	[Victorinus, filolog (1834-1919)]
Freilif Olsen	[redaktør (1868-1936)]
O. Borchsenius	[Otto, redaktør (1844-1925)]
Johannes Jørgensen	[forfatter (1866-1956)]
Anton Melbye	[journalist og forfatter (1861-1929)]
Andersen-Nexø	[Martin, forfatter (1869-1954)]
Alfred Ipsen	[forfatter og redaktør (1852-1922)]
Conrad Simonsen	[forfatter (1876-1945)]
Harald Nielsen	[forfatter (1879-1957)]
Helge Rode	[forfatter (1870-1937)]
Svend Leopold	[forfatter (1874-1942)]
Erik Henriksen	[overretssagfører og forfatter (1865-1917)]
Valdemar Vedel	[professor (1865-1942)]
Vilhelm Andersen	[professor (1864-1953)]
Kaj Friis-Møller	[forfatter (1888-1960)]
Frederik Poulsen	[arkæolog og forfatter (1876-1950)]

Har. Tandrup	[forfatter (1874-1964)]
Anders W. Holm	[forfatter (1878-1959)]
Harald Bergstedt	[forfatter (1877-1965)]
Zeuthen	[H.G., professor (1839-1920)]
Ola Hansson	[forfatter (1860-1925)]
Laura Marholm	[forfatter (1854-1928)]
Verner v. Heidenstam	[forfatter (1859-1940)]
Per Hallström	[forfatter (1866-1960)]
Bj. Bjørnson	[Bjørnstjerne, forfatter (1832-1910)]
Bjørn Bjørnson	[teaterchef (1859-1942)]
Nils Kjær	[forfatter (1870-1924)]
(Harald Høffding)	[professor (1843-1931)]
Knud Berlin	[retslærd (1864-1954)]
W. Christmas	[Walter, forfatter (1861-1924)]
Louis Dumur	[forfatter (1863-1933)]
Lundegård	[Axel, forfatter (1861-1930)]
Viggo Drewsen	[filosof (1830-1888)]
Louise Drewsen	[gift med Viggo D. (1839-1920)]

Denne liste er bemærkelsesværdig i flere henseender, bl.a. fordi den giver et indblik i Georg Brandes' selvsyn. Hvordan ser et menneske på sig selv, når det bliver offer for forræderi fra så mange mennesker; og vel at mærke en gruppe mennesker, der rummer nogle af de betydeligste forfattere i Skandinavien? Jeg ser heri, at han må have opfattet sig selv som en slags frelser, en lederskikkelse med en speciel mission, som disse „forrædere“ vil forhindre ham i at udføre. Dette forrædersyndrom kan man spore langt tilbage i Brandes' liv; det er bl.a. noteret i Victoria Benedictssons dagbog. Hun skriver her et sted: „— — — Han började tala om Caesar, som är hans mans-ideal, — och om Brutus och alla de som förrådde honom. Hur han talade! Jag tyckte at han växte och blef en hög karl, hans ovala ögon blefvo mörka och gnistrade in emot mina — — —.“ Fælles for mange af dem, som nævnes, er, at de engang har haft en meget personlig og fortrolig relation til ham, men at de siden har optrådt som hans åbenbare modstandere. Der har sikkert i høj grad været tale om ideologiske eller æstetiske meningsforskelle; men Brandes opfattede alt dette som noget personligt. Et eksempel herpå er tilfældet Helge Rode. I dennes artikel i Tilskuerens *Festskrift til Georg Brandes* fra 1912 indleder Rode sit langt fra ukritiske indlæg *Georg Brandes i Halvfjerdserne og Halvfemserne* med følgende ord: „I mine Drengenaar, som jeg tilbragte i Norge, elskede jeg ham. Han var mit danske Hjertes Stolthed.

Norge havde sine Guder, Ibsen og Bjørnson; men Danmark havde Georg Brandes!“ Denne forudelse af Brandes, som så mange unge begyndte med, endte ofte sidenhen i frafald og brud.

Flere af forfatterne på hans liste hørte til gennembrudsgenerationen, og deres relationer til Brandes er veldokumenterede, f.eks. bruddene med Drachmann, Gjellerup og Ola Hansson. Heidenstam og Hallström figurerer ganske sikkert på listen, fordi de skulle have modarbejdet Brandes' kandidatur til Nobelprisen; således opfattede Brandes det vist nok, selvom det formentlig var ganske uretfærdigt, i hvert fald hvad angår Heidenstam. For de fleste på listen gælder det, at de havde udtalt sig i mere eller mindre negative vendinger om Brandes' indsats i dansk kulturliv, sådan som det er nævnt tidligere. Harald Høffdings navn står i parentes. Brandes opfattede ham som en rival til rangen som den store kulturpersonlighed i Danmark; men mellem dem havde der egentlig altid eksisteret en gensidig respekt.

En faktor, man ikke må glemme i denne sammenhæng, er, at når de forskellige forfattere brød med Brandes, var det egentlig udtryk for en helt legitim frihedstrang. Brandes stod i mangt og meget stadig på det program, han havde lanceret i 1870'erne og 80'erne. En litteraturkritiker kan egentlig ikke – fuldtud – forstå mere end sin egen generation.

Brandes var som litteraturvidenskabsmand og kritiker i høj grad tilhænger af den biografiske skole, for ikke at sige at han var dens skaber her i Skandinavien. I dagbøgerne gør han ofte notater af højst personlig og intim karakter om forfattere og kulturpersonligheder. Måske ligger der heri, i overensstemmelse med hvad han engang havde lært af Sainte-Beuve, en bestræbelse efter at søge sandheden bag de officielle masker og myter om de store forfattere. I dagbogen findes der mange optegnelser, som helt enkelt bør rubriceres som sladder af intim karakter. Den svenske skuespiller Anders de Wahl besøgte Brandes i 1915 og medbragte da et par nyheder fra Stockholms litterære liv: „— — — Han meddeler til min Sorg og Rædsel, at Signe Thiel er død på Öland og menes at have dræbt sig selv; hun blev begravet i al Stilhed dér. En trist og altfor trist Ting. Ligesom hun aabnede sig for mig. Hun var sammen med mig d. 28 Marts og vi skiltes paa Gaden med et Kys. Det Brev hun sendte, endte med: Jag räcker Er min mun. Saaledes taber man alt det Bedste. Han sagde ogsaa at Levertin havde dræbt sig selv hans Fru ødslede til hans Fortvivlelse, var Morfinist og gjorde urimelige Indkøb, passede ej for ham. — — —“

I et andet tilfælde har han højst personlige oplysninger om Heiden-

stam og dennes kærlighedshistorier, eller om Høffding, som giftede sig med en af sine studenter, en meget ung pige, selvom han selv kun var en ubetydelighed yngre end Brandes. På samme måde formidler han oplysninger om Asta Nielsens ægteskabelige forhold og om Poul Reumerts intriger på Det kgl. Teater. I april 1916 skriver han: „— — — P. L. [Poul Levin] mener at Cavling er Lis's Elsker. Hun ser ham rigtignok meget ofte — — —“ Her drejede det sig om to personer fra hans nærmeste omgangskreds.

Lige siden sit ophold i Italien 1870 var Brandes af og til plaget af årebetændelse i benene. Dette påførte ham svære lidelser og lange sygdomsperioder. Men hver gang kom han sig igen, og han var ikke specielt alarmeret af dette. I dagbogen er der mange notater om, hvordan han blev behandlet af læger og sygeplejersker, når han havde sine tilbagefald. Da dagbogen begynder i 1913, var Brandes desuden — for at råde bod på sine søvnproblemer — begyndt at tage forskellige typer af sovemedicin, først og fremmest „Amylen“, som han indtog i flydende form. Han tog også „Veronal“ og andre lignende midler, som med tiden synes at have haft svagere og svagere virkning. En lille notits fra 2. november 1916 er ganske karakteristisk: „Ingen god Nat. Arbejdet til Kl 2, saa Opium og Amylen. Saa Kl 3 endnu en Dosis af begge Dele. — — —“ En af årsagerne til, at han var havnet i dette misbrug af sovemidler, er sikkert, at han gjorde nat til dag. Ofte arbejdede han til henimod tre-fire-tiden om morgenen. I særdeleshed var dette tilfældet i 1918, da han skrev på den store biografi over Julius Cæsar. Senere tænkte han ofte tilbage på den enorme kraftpræstation, der var tale om, og mente sig ikke længere i stand til at kunne arbejde som dengang. Igen og igen vendte han tilbage til tanken om at holde op med at tage sovemidler; men det synes ikke, som om det lykkedes for ham. Den 1. februar 1926 skriver han således: „— — — Atter fæl Nat, maatte atter og atter bedøve mig, drak tilsidst Likør Kl 6. — — — Derefter arbejdet og standsede først Side 42; hvis det blot ellers duer noget, saa er det haarde Arbejd begyndt at skride. — — —“

Det imponerende er, at han efter sådanne nætter kan fortsætte sit arbejde og sociale engagement uden at måtte give op. I hele perioden 1913–27 synes Brandes at have haft disse søvnproblemer. Det samme gælder hans besvær med årebetændelsen. I januar 1914 skriver han: „— — — Inat meget ængstelig for Aarens Smerte. Dobbelt Bedøvelse. — — —“ Men med årene begyndte tydeligere tegn på alderdom at indfinde sig. Et katalog over de forskellige typer af skavanker, som han

led af, satte han op i 1922, da han var 80 år gammel. Det kan læses som en opsummering af hans helbredstilstand på dette tidspunkt. Den 24. december noterer han følgende:

- 1) Maveforgiftning, uden Smag og uden Appetit
- 2) Bronchitis, evig Hoste
- 3) fire Aarebetænd i højre Arm
- 4) en Aarebetændelse i den indre Læg
- 5) i foden varer endnu
- 6) Podagra, endnu ej helt over
- 7) Sting i Brystet, endnu at spore

To år senere var han igen optaget af at registrere alderdomssymptomer. Den 19. februar 1924 skriver han således: „--- Den skrækkelige Sovesyge der næsten daglig overfalder mig – et mig ganske nyt Aldersfænomen. Skrev en 6 Sider videre men uden Inspiration og uden Mod. ---“ En mere systematisk analyse af den fremadskridende alderdomssvækkelse finder man i et senere notat fra samme år: „10 October --- Fortegnelse over Symptomerne paa min svækkede Helbred eller min Alderdom

- 1) Nu og da uimodstaaelige Anfald af Søvnighed og formelig Lethargi, maaske Virkning af den stadige Brug af Sovemidler – men jeg har brugt dem i talrige Aar, vel mindst i 12 eller 14. Dog da jeg skrev *Cæsar* i 1918 arbejdede jeg hver Nat til 2½ og var aldrig søvngig.
- 2) nogle Dage Usikkerhed paa Fødderne som en Art Symptom paa Svimmelhed.
- 3) Absolut Ulyst til Mad. Frokost kan jeg næsten ikke spise. ---“

Derefter fortsatte han lige frem til sin død med at analysere forfaldsprocessen, fysisk og psykisk. Den 27. januar 1927, kun nogle uger før sin død, analyserede han sin helbredstilstand med følgende ordlyd: „--- Det er ude. Alt svigter mig, Syn, Hørelse, Lugt, Gang. Jeg har overlevet mig og mit Slægtled og det ny er endnu tifold værre. ---“

Det, som bl.a. gør Brandes' sidste dagbøger til et så gribende dokument, er denne på en måde kølige registrering af hans eget forfald, og den mere og mere udtalte fremmedfølelse i livet. Man kan følge nedbrydningsprocessen hos dette utroligt viljestærke menneske, som trods alt elskede livet, og som var virksom skribent og meningsdanner lige frem til ugerne før sin død.

Et andet af de sidste notater i dagbogen lyder: „1 Febr. Alm. Gennemtrav hele Dagen. Umuligt at spise det ringeste ---“

Den 19. februar døde han.

Dagbøgerne favoriserer den korte, komprimerede stil. De enkelte ord forkortes ofte, det samme gælder personnavne. Sætningerne er sædvanligvis eliptiske, ofte uden finit verbum.

Omfanget af hver enkelt dagbogsindsførelse varierer stærkt. Det kan dreje sig om op til 100 ord; men også det halve eller mindre. Engang imellem kan den omfatte bare et par meninger. Indførslerne er for det meste affektfarvede, prægede af forbitrelse, harme eller lede. Det er sjældent, han giver udtryk for positive følelser. Dagbogen fungerer som en ventil for hans bitterhed og for andre negative følelser, som behersker ham. I de tilfælde, hvor han gør positive notater, drejer det sig oftest om, hvad han har foretaget sig rent arbejdsmæssigt, hvad andre har sagt eller skrevet om ham eller om positive indtryk af mennesker, han har mødt. Som sin egen arbejdsgiver havde han kun begrænsede muligheder for at få positiv feed back, og netop dette må dagbogen til en vis grad erstatte. Ved hvert årsskifte foretager han en sammenfatning af sin indsats og sin situation. Årsresultatet for 1922 tager sig således ud: „31 Dec – – – Taalelig Tilstand. I Aar intet udrettet. Rejse i Grækenland. To smaa Artikl derpaa Xenofon og Hellas før og nu, en endnu utrykt Imperialisme. Europas Tilstand stadigt ned ad Bakke. Op ad Bakke gaar heller ikke jeg med synderlig Lethed.“

I det udvalgte af dagbogsindførsler, jeg i det følgende præsenterer, har min målsætning været at give så alsidigt et billede af Georg Brandes som dagbogsskriver, som det er muligt. Jeg har forsøgt at medtage både stort og småt. Undertiden har jeg gengivet en dags indførsel i sin helhed, men oftest har jeg bragt et uddrag, og undertiden har jeg ment, at nogle få linier var nok. Udvalget er naturligvis yderst subjektivt. Det, som først og fremmest har interesseret mig, har været at tegne et billede af de følelser og stemninger, som har behersket Brandes. Jeg har således afstået fra at gengive adskilligt, der kan betragtes som rent mekaniske optegnelser om, hvem han får brev fra, hvem han skriver til og lign. Jeg har gengivet stavning og interpunktion så nær hans egen, som det har været muligt. Udeladelser har jeg markeret med – – –. Kantede parenteser står for mine kommentarer og fortolkninger. En del navne har jeg helt enkelt ladet stå ukommenterede, eftersom det ville blive for omfattende og lidet givende at spore dem alle. Jeg har i de fleste tilfælde ladet Brandes' forkortelser blive stående for at give et indtryk af dagbogens stil.

ved ud 77te konge. Det kommer Selvfølgelig borte
 af La Roche og Avarde. Men aflyt.
 Bogen er, som alle andre af denne
 genre.

Men ved. Det virker mig, som om kritikeren
 ang. Is her erklære mig og mit skæft
 B. Men jeg er ikke helt sikker. Ellers
 Lovene vil blive mig 14 år. Ellers
 alt "jævn" gælder om den, og vil
 offentliggøre. Deftes de 90 år god skæft
 mig. De kan være i Uanset. Deres
 interesse omkring sig? for 10-3 alle 4!
 28 Jan. Født i Skotland. Den sidste skæft
 i den 18de og 19de år, som er
 den første og de 10 år i Skotland. Den første
 af de 10 år i Skotland. Den første
 18 år for Skotland, og det første år for den

29 Jan. 30 Jan. 31 Jan. skæft
 Skæft 11 år. Skæft 12 år. Skæft 13 år. Skæft 14 år.
 Skæft 15 år. Skæft 16 år. Skæft 17 år. Skæft 18 år.
 Skæft 19 år. Skæft 20 år. Skæft 21 år. Skæft 22 år.
 Skæft 23 år. Skæft 24 år. Skæft 25 år. Skæft 26 år.
 Skæft 27 år. Skæft 28 år. Skæft 29 år. Skæft 30 år.
 Skæft 31 år. Skæft 32 år. Skæft 33 år. Skæft 34 år.
 Skæft 35 år. Skæft 36 år. Skæft 37 år. Skæft 38 år.
 Skæft 39 år. Skæft 40 år. Skæft 41 år. Skæft 42 år.
 Skæft 43 år. Skæft 44 år. Skæft 45 år. Skæft 46 år.
 Skæft 47 år. Skæft 48 år. Skæft 49 år. Skæft 50 år.

1. Februar. Skæft 51 år. Skæft 52 år. Skæft 53 år. Skæft 54 år.
 Skæft 55 år. Skæft 56 år. Skæft 57 år. Skæft 58 år.
 Skæft 59 år. Skæft 60 år. Skæft 61 år. Skæft 62 år.
 Skæft 63 år. Skæft 64 år. Skæft 65 år. Skæft 66 år.
 Skæft 67 år. Skæft 68 år. Skæft 69 år. Skæft 70 år.
 Skæft 71 år. Skæft 72 år. Skæft 73 år. Skæft 74 år.
 Skæft 75 år. Skæft 76 år. Skæft 77 år. Skæft 78 år.
 Skæft 79 år. Skæft 80 år. Skæft 81 år. Skæft 82 år.
 Skæft 83 år. Skæft 84 år. Skæft 85 år. Skæft 86 år.
 Skæft 87 år. Skæft 88 år. Skæft 89 år. Skæft 90 år.

2. Februar. Skæft 91 år. Skæft 92 år. Skæft 93 år. Skæft 94 år.
 Skæft 95 år. Skæft 96 år. Skæft 97 år. Skæft 98 år.
 Skæft 99 år. Skæft 100 år. Skæft 101 år. Skæft 102 år.
 Skæft 103 år. Skæft 104 år. Skæft 105 år. Skæft 106 år.
 Skæft 107 år. Skæft 108 år. Skæft 109 år. Skæft 110 år.

3. Februar. Skæft 111 år. Skæft 112 år. Skæft 113 år. Skæft 114 år.
 Skæft 115 år. Skæft 116 år. Skæft 117 år. Skæft 118 år.
 Skæft 119 år. Skæft 120 år. Skæft 121 år. Skæft 122 år.
 Skæft 123 år. Skæft 124 år. Skæft 125 år. Skæft 126 år.
 Skæft 127 år. Skæft 128 år. Skæft 129 år. Skæft 130 år.

Dagbogens sidste spalte i 1927 med klip og udraderinger. Det kgl. Biblioteks Håndskriftafdeling.

Uddrag af Georg Brandes' dagbøger 1913-1927

14 November 1913. Kjöbenhavn

Tog hos Cook Billet til 21de Formiddag Kbh.-London. --- Kjøbt nogle gode Flasker Geisenheimer. [Slettet] Besøg af Fru Ott som vilde have mig til sin Premiére d 19de afslog. Harmeligt Brev fra A.H. [Agnes Henningsen] fordi jeg ikke vil give hende Legatet. ---

21 Nov. Ensom Afrejse. Læst i Victor Hugos 1793. Voldsom søgang til Warnemünde. Aften til Hamburg 3 Timers Ophold Spadseret ene ned til Alsterbassinet og tilbage. Nat i Sovevogn til Vliessingen. Spisevognen gaaet af Sporet, sultede dog ikke.

5 Dec --- Frokost med Alfred Sutro Pinero, Shaw, Duckwork, Irving og 4 andre i Garrick Club. Herbert Tree kommer, elskværdig.

Newcastle upon Tyne. 13 Dec. Rask Gang med Hartman, saa indhentet af hans Vogn, Rejse fra Liverpool hertil besværet af Damer i Kupéen. Ankomst forfejlet Universitetsrektor Principal Hadow, Kjørt hertil, Alt i Orden. Kun efter den isnende Rejse ikke varmt Værelse. Dog snart Varme. Housekeepers Mani at ville pakke Alt ud for mig.

Middag med en del Professorer nette Folk, intet mærkeligt, den danske Konsul Zöllner, har været her i 40 Aar. Til Universitetet Overfyldt mægtigt Auditorium, over 500. Den bedste mest entusiastiske Stemning, umaadeligt Bifald. Hadows Tale, den anden Professors Tale, den danske Konsuls Tale. - Hjem vi to alene lidt Ginger og Maderavin. Nu er Tournéen da endt og godt endt.

17 Dec --- Endeløse Taler til min Ære. Varmest af Lady St Davids, dog 3-4 andre ret gode. Kvindernes store Grimhed. Sang, Udførelse af Shpske Scener. Tilbords til 11½, til at blive afsindig over. Men ret lærerigt. Maden og Vinen skrækkelig, for første Gang ussel i London (Waldorf Hotel) Slap endelig derfra, skjønt ej endt, maatte gaa længe paa Gaden, da jeg hele Dagen ej har kunnet gaa. Imorgen heldigvis sidste Dag.

22 Dec. Mandag hentet Penge, byttet Penge, betalt Husleje efter en ret god naturlig Søvn. [Slettet] Nathansen, der er overskældt af Louis Levy. N vil paastaa at Bernard Shaw er „Jøde“. Han er monoman.

31 Dec — — — Nu er det Midnat og Aaret endt, jeg sidder roligt her alene under Drøn af Nytaarsbomber. Aaret endte fordelagtigt. Men endnu har jeg ikke min Cheque fra Bang. En højst besynderlig Adfærd. Og ikke et Ord til Forklaring. — — —

1914

Optegnelserne er domineret af Brandes' rejse med atlantehavsdamperen Vaterland til USA og hans forelæsninger dér, en turné, som førte ham til bl. a. New York, Boston og Chicago. Han vendte tilbage, lige inden verdenskrigen brød ud.

1 Januar — — — Besøg af Lis Jacobsen som bringer to Bind Runcindskrifter. Ussel af altfor lidt Søvn og af Amylen. [Slettet] Aften efter en Middag hos Westenholz. — — —

11 Januar Søndag Brev fra Hjort og fra Jane. Svarte hende, og skrev andre breve. — — — Skrev i Nat til Eva og advarede Bella imod Indiskretioner. Véd ej om hun nu skal komme. Plageri fra *Frisindet Ungdom*. Plageri om Tale for Michaelis osv.

Her kimedede paa Døren forgæves vel fra *Politiken*. Senere en Mand fra *Berlingske* med Plageri om Udtalelse i Anledning af at Brygger Jacobsen var død. Det bevægede mig, gjorde mig ogsaa ondt for Frk. David. — — —

31 Januar Skrev en Mængde Breve til Thorvald, til den lille Miss Seidelin, til Aage Heyman, til Einar Christiansen, til Agnes Henningsen der endelig skrev efter henvendte tre Maaneders Taushed, til Sophus Michaelis til Franz v. Jessen og endnu nogle flere.

Skrev saa til nu 2 Nat hele Spændingen mellem England og Tyskland 47 sider. — — —

3 Febr Nat Jeg arme So er altsaa 72 Aar gammel.

Telegram fra Stavanger om at tale der, afslog. — — —

28 Marts Hjalmar Bergstrøms Død. Sørgelig. Der mistede jeg en trofast Ven. Thorvaldsens Museum. Læst en Del Breve fra Th, faa af ham selv, mest skrevne for hans Øvelser i Grammatik, da han er 34 Aar gl. Ordnet Bøger paa Bordet. — — —

24 April Vanskelig Nat, dog en del Søvn, men tilsidst Amylen Kl henad 6 af ren Fortvivlelse over min Uvirkshed. — — — Fra Hereford Meddelelse

om Opførelse af Brand i Manchester af Studenter. Læst i Bergsons Les Données Immédiates. — — —

Ombord paa Vaterland

14 Maj — — — I Kupé med Maleren Hajduk uden da at kjende ham. I Cuxhaven Melnik. Fortræffelig Installation paa Kæmpeskibet. Smukt Værelse, ypperligt Badekammer. Gad og Asta Nielsen. Frokost og senere Middag med dem, Melnik, Kerr. Hajduk tegner hende. Vi fotograferes stadigt, hun vil fotograferes med mig. — De vil indrømme at jeg aldrig har gjort Tilnærmelser overfor Dem — Hun: Nej, desværre! Hun meget hjertelig. Har sagt til Melnik hun var ulykkelig i Ægteskabet, taler stadigt som var hun lykkelig. Kun melancholsk naar ene. — — —

17 Maj Søndag. Vanskelig Søvn. Amylen nytter intet. Læst i The American af James. — — — Trist ved at Rejsen snart er forbi og nye Forandringer kommer. Gider ej læse paa Foredrag. — — — Hajduk tegner mig to Gange. Ak hvor er jeg gammel og grim!

20 Maj Sidste Dag paa det stille Skib. Uro og Anstrengelse begynder. Skrev en Mængde Breve og et par Kort. — — —

23 Maj Chicago. Yderst fortunlet Yderst plaget til Halvgalskab efter en ubehagelig Nat dog med ikke lidt Søvn til Chicago Congress Hotel, modtaget af Deputation. Ej Tid at tage et Bad En halv Snes Reportere. Skrækkeligt svarte ret godt. Stor Modtagelse. Engelsk Tale af Payne. Tysk af en Fru Unger, Dansk af Hasselriis Overmaade varme og smukke. Svarte. Frokost i The Cliff Dwellers Club, — — — mere end 150 Msker tilbords. Overvældet af Talen, svart lidt. Faldt om som halvdød af Træthed. Talt om Shp [Shakespeare] i Orchestra Hall for 1000 Msker. Godt. — — —

24 Maj Chicago. — — — beskeden Lunch med Antonsen. Svært træt. Kl halvtre nogenlunde forberedt Tale om Napoleon. Holdt den for fuldt Hus i god Stemning. Stærkt Bifald $2\frac{1}{2}$ – $4\frac{1}{2}$, talt to Timer. Dødtræt. Maatte gaa til Middag omklædt for 2 Gang, thi talte idag i graat Tøj

---

Georg Brandes mellem Asta Nielsen og Urban Gad fotograferet sammen med Josef Melnik på dækket af Hamburg-Amerika Liniens luksusdamper „Vaterland“ på dens jomfrurejse til New York i maj 1914. Det danske Filmmuseum.

— — — Jeg maatte helt improvisere, talte længe og ypperligt. Alle Kvinderne vilde Amerikansk Skuespillerinde Frk Hertz Jeg elsker Dig, de dansk-amerikanske Kvinder havde gjerne strax indvilliget i hvadsomhelst, erklærede en efter en, at de elskede mig. Almindelig vild Henrykkelse.

New York 3 Juni — — — Langt Interview af Miss Lynch. Forslag fra Halvor Jacobsen, som kommer, om Foredrag i Philadelphia, gider ej, afslaar, Betaling for ussel. Jøderne har ej tænkt sig Foredrag. Han giver mig 500 Kroner for igaar. Vel i Alt altsaa 4,160.

Saa til den store kjedelige Middag hos President Butler for Columbia University. Ingen Taler, god Mad — — —

8 Juni Lykkeligvis sidste Dag i Amerika. Nat Kl 12 $\frac{3}{4}$. Fæl Nat. I Seng Kl 3. Amylen. Vaagner tilintetgjort. Heftege Diarheer, har Intet fordøjet igaar. Overanstrengelsen. — — — Upton Sinclair kommer. — — — N.Y. Times meddeler at 1000 maatte gaa bort at Politiet maatte holde Orden. God Reklame. Folk finder jeg talte saa godt i Aftes. Har 100 Gange talt bedre. — — —

9 Juni — — — Netto-Indtægten (fradraget Omkostninger ved Klæder og ved selve Rejsen) bliver godt 4,200 Kroner. Det er det Hele. Og derved har alle mulige Msker hver Dag betalt alt Muligt for mig.

25 Juli — — — *Tænkt paa at tage Goethe for mig.* Brev fra Wien om Tale ved Freds-Kongressen 18 Sept. Men den synes umulig, parodisk nu, hvis Østerrig imorgen erklærer Krig — — —

27 Juli Det synes at trække op til Krig. Men England er umandig og Rusland sikkert ubesluttet og ussel, naar det kommer til Stykket. Østerrig og Tyskland kommanderer. — — —

31 Juli Verdenskrigen synes i Udbrud. Edith Angst for Reinhold, hvis Tyskland nu mobiliserer. — Trist. — Et Væld af Ulykker strømmer over Europa.

Og vort Hærvæsen under Munch! — — — Læst i Hj. Söderbergs Den allvarsamma Leken, som begynder i *Politiken*. — — —

Georg Brandes ombord på „Vaterland“ ved ankomsten til New York den 21. maj 1914.
Det kgl. Biblioteks Billedsamling.

15 August — — — Brev fra T. om at hun intet har at gøre i Kbh. — som om hun havde noget at gøre i Skagen — hun skulde altsaa rejse dertil, alene for de Timer, hun tilbringer hos mig; Vanskeligheden med Penge og med Datteren. Jeg skrev yderst artig, at hun burde blive paa Skagen. Der blev sikkert ikke Krig her nu. Hun kunde trygt gøre det.

Færdig med hende. Ude af mig selv. Skrev artig. — — — Hun skulde blot blive borte. Første Gang skrevet saadan og af mit inderste Jeg. Fandt idag gl Breve fra hende fra 1911 hvor hun skriver som den mest hengivne, helt opfyldte, sanselige Elskerinde. Og nu dette Gammel-Kone-Sludder. — Læst Juvenal i fransk Oversæt.

Japans Krigserklæring, foragtelig Handling. Forberedelse til det store Slag. Den tyske Hær i stor Forlegenhed i Belgien.

8 Sept. — — — Edith her, begge stakkels Børn smittede med Fnatt i Humlebæk. Hun har Efterret fra Reinhold fra den 29de, her Melnik, Peter Nansen, Lis Jacobsen. Munter Samtale. I *Politiken* helt bagi mine Smaa Krigsnotitser. Taabeligt at *Politiken* irriterer Tyskerne. Læst Lenz's *Hofmeister*. Talent, men Nonsens. Hofmeister gilder sig og bliver saa gift. Nye Personer indføres i sidste Scene. Personerne skifter Karakter fra Akt til Akt. Minder, men værre, om Fletcher En Masse amerikanske Aviser. Apotekeren Hr Knudsen angriber mig stadigt, Hr Anton Petersen forsvarer mig, men dadler min Skrivelse til Parrytown Det Hele Idioti. Den tyske Gesandt havde udtalt Frygt for at jeg ogsaa vilde kalde ham „Idiot“. — — — Det fjantede Had mellem Landene stiger Romain Rolland skriver imod Hauptmann. Men saa jammerligt oversat. — — —

20 Sept. Forfærdelig Krise Nat i Feber, først Skælven saa Sved. Vilde staa op Søndag Morgen umuligt, fæl Smerte i Foden. Saa viser det sig. I venstre Ben en Betændelse paa en Meter, og Foden saaledes angrebet at umuligt at træde. Helvedes Smerter. Til Sengs. G [Gertrud Rung] kom at pleje mig, [slettet]

1 Oct. Altid maa jeg mindes min første Skoledag. For 65 Aar siden! — — —

10 October Afskyelig Stemning over det grusomme og afskyelige Bombardement af Antwerpen. — — — Visit af Berger, der paastaar, at Hallström er lieret med Harald Nielsen. — — —

13 Oct. Brev fra Niels Hjort at Marie Hjort er død. Der mistede jeg en stor og rørende Hengivenhed. Brev fra Henrik Pontoppidan, at hans Frue har været dødssyg og er alvorligt syg, at hans ældste Datters Ægteskab er opløst. Trist Brev.

7 Dec. --- Visit af Poul Reumert, der spørger om han maa tage min Maske til Djævelen i *Enhver*. ---

28 Dec. --- Set i Aften *Enhver*. Poul Reumerts Djævel uskyldig. Johannes [Poulsen] god, Kæmperolle. Men det Hele kedsomt og pinligt [slettet]

1915

Året domineres af hans arbejde på bogen om Goethe, af det opsigtsvækkende opgør med den mangeårige ven Clemenceau og af bruddet med Vilhelm Andersen.⁷⁾

14 Marts Nu afsendt 30 Sider, kom til Ende med Winckelmann Midt i April maa jo Bogen være endt. I *Politiken* imorges Clemenceaus lange Sauce, højst uvenskabelig. Svarte endnu hverken ham eller Luninski. ---

15 Marts. *Idus Martiae*. Hele Dagen pinligt tilmode dels som Følge af Clemenceau's ondartede Angreb, dels som Følge af de ondskabsfulde anonyme Breve og Kort hvormed jeg af de forskelligste Dag ud Dag ind bombarderes. ---

17 Marts Skrev 16 Sider imod Clemenceau Kørte dem til Bladet, rettede endnu i Aften Derefter hele Napoleon, hele Wieland og Wahlverwandtschaften 32 Sider. Ingen set.

10 April Anonymt Smudsbrev fra Hellebæk, som igaar fra Odense. Disse Hadets Orgier, Fjandtetheden, afgrundsdyb, bjerghøj. ---

14 April --- Her en Student Rubow paa 19 Aar der skulde holde Foredrag om mig paa Universitetet. ---

Falsterbo

16 Juli Med Edith til Malmö-Falsterbo trods det slette Vejr. ---

17 Juli Igaar var mit Maveonde som helbredet, forsvundet. Jeg havde kun godt af en Middag med Snaps, Øl, fin Rødvin, Champagne, Kaffe, Likør. Men idag vendte Alt tilbage. Vi tog hjem Kl 1. Nansen fulgte os. — — —

23 Juli — — — I *Nationaltidende* Vilh. Andersens yderst hadefulde Angreb paa Bogen om Goethe. Dumt af ham, Nonsens.

26 Juli — — — I *Nationaltidende* en 3die Artikel af Vilh. Andersen, lige ondskabsfuld og stupid, som de andre.

15 August — — — Clemenceau vedbliver at rase mod mig. Han kan ikke undres over noget fra „Georg Brandes' Land“.

11 November — — — Imorges fra Vilh. Andersen et utroligt Brev, han er *forbauset* over at jeg skal være vred over hans Artikler, han beder om Tilgivelse(!) vil bringe mig sin Bog om Goethe, hvis jeg ikke ved intet Svar at sende viser, jeg ikke vil se ham. Jeg sender naturligvis intet Svar. Artiklerne stod i Juli. — — —

21 Dec. — — — Gav T. som kom til Aften 200 Kr. til en Kjole. Jeg fik nemlig over 300 Kr igaar fra New York Tribune og hentede i en Vogn idag Penge i Universitetet BK. fik 20 Kr., Tjenestepigen, som skal gaa, 35 Kroner. Fik Atlantic Monthly hvori min Artikel aller sidst.

26 Dec. — — — Skrev lidt til den gl Pige Johanne Andersen der havde lykønsket. Meget utilpas. Tørre hede Hænder, for lidt Søvn, for megen Amylen, forpint af Aareknuden, skønt Bind derom. T kom til Middag. Det gik meget godt. Hun forpint af Sladderer i Ministeriet om hende og mig, om Medlidenheden med Hr. S., der har skilt sig fra hende for min Skyld (!). *Hun havde været skilt et Par Aar, da jeg traf hende.*

1916

Brandes skrev sin store biografi over Voltaire og sin kommentar til krigen, som resulterede i bogen Verdenskrigen. I maj rettede han i „En Appell“ i Politiken en henvendelse til de krigsførende om fred.¹⁰⁾

21 Marts Et stærkt og vemodigt Indtryk af Karol Bennis Død.¹¹⁾ Faa har elsket mig som engang han. — — —

4 April Iaften holdt Foredraget om Voltaire efter at have arbejdet dermed hele Dagen Imorges [slettet] gjorde et forgæves Besøg hos Edvard, han havde sovet i Nat og sov. Min Lorgnet gled paa Grund af Heden hvert Øieblik af Næsen Ubehageligt Talte med stigende Varme. Mer end $\frac{3}{4}$ solgt men ej udsolgt. — — —

20 April. — — — Nansen er afskediget og er kommet til Skagen, — — — De skal have taget hans Kontor fra ham, mens han var syg. Brodersen har begaaet Kassesvig, maaske ogsaa Falsk. At Ditlev J. ikke har hjulpet ham! — — —

10 Juni Drømte forunderlig stærkt og levende, lutter Ting, som glædede mig. Var i Rom sammen med en stor og herlig Mand, véd ej hvem. Han skulde duellere med Cajus Julius Cæsar, der skulde komme og hvem jeg skulde se samme Dag. Cæsar havde valgt mig til Sekundant. Duellen var kun en Form. Men jeg skulde endnu idag se Cæsar, mødes med ham. En overstrømmende Glæde fulgte. Efterhaanden pinte det mig at Cæsar var født Anno 14 før Christus og *altsaa* nu var 84 Aar gl. At han var saa gammel! Men jeg var vis paa, at han var i fuld Kraft. Saa vaagnede jeg med dyb Sorg over at det var Drøm. Havde senere en anden dejlig Drøm om Rejser, troer jeg, som jeg ikke vilde slippe. — — —

1917

Dette år arbejdede Brandes på den bog, som fik titlen Napoleon og Garibaldi.

28 Januar — — — BK imorges, hun svag og gl. T. kom til Aften, ikke rask men brav — — —

Skrev til Lis:

Ak hvor er dog Fødselsdage vamløse
Trist, at gamle Folk blir mere gamle
Dog for Lis er Dagen ikke tung
Hun er ung og hun forbliver ung

30 Januar Læst en Del om græsk Lyrik, i Baggesen osv., rettet 4 Ark Correctur, 2 nye Ark 35 og 36 Set Helge Rodes *Forlis* smukt spilt af Reumert og Bodil [Ipsen]. — — —

4 Februar Umaadelige Blomstermasser og Gaver og Breve, Politiken med Artikler af Nansen og I. P. Jacobsen og Kirkeby. — — — Aften hos

Nansen. [Slettet] Rungs, Jacobsens, Melnik, Cavling, Kirkebys, Poul Levin, Karen og Johan Levin. — — — Lis J. her med en smuk Sølvæske med Penne. Jeg holdt en Tale for Nansen, Løjer om at hans Had til Engl. var grundet paa hans Afsky for Whisky og Cigaretter, han foretrak tysk Champagne. G forpint af T.s Nærværelse. — — —

5 Maj — — — Fra Upton Sinclair et Brev og en Avisartikel, hvori han beraaber sig paa min „Europas første Kritikers“ Dom, og Bladene i Amerika fortier hans Navn. Isvind paany

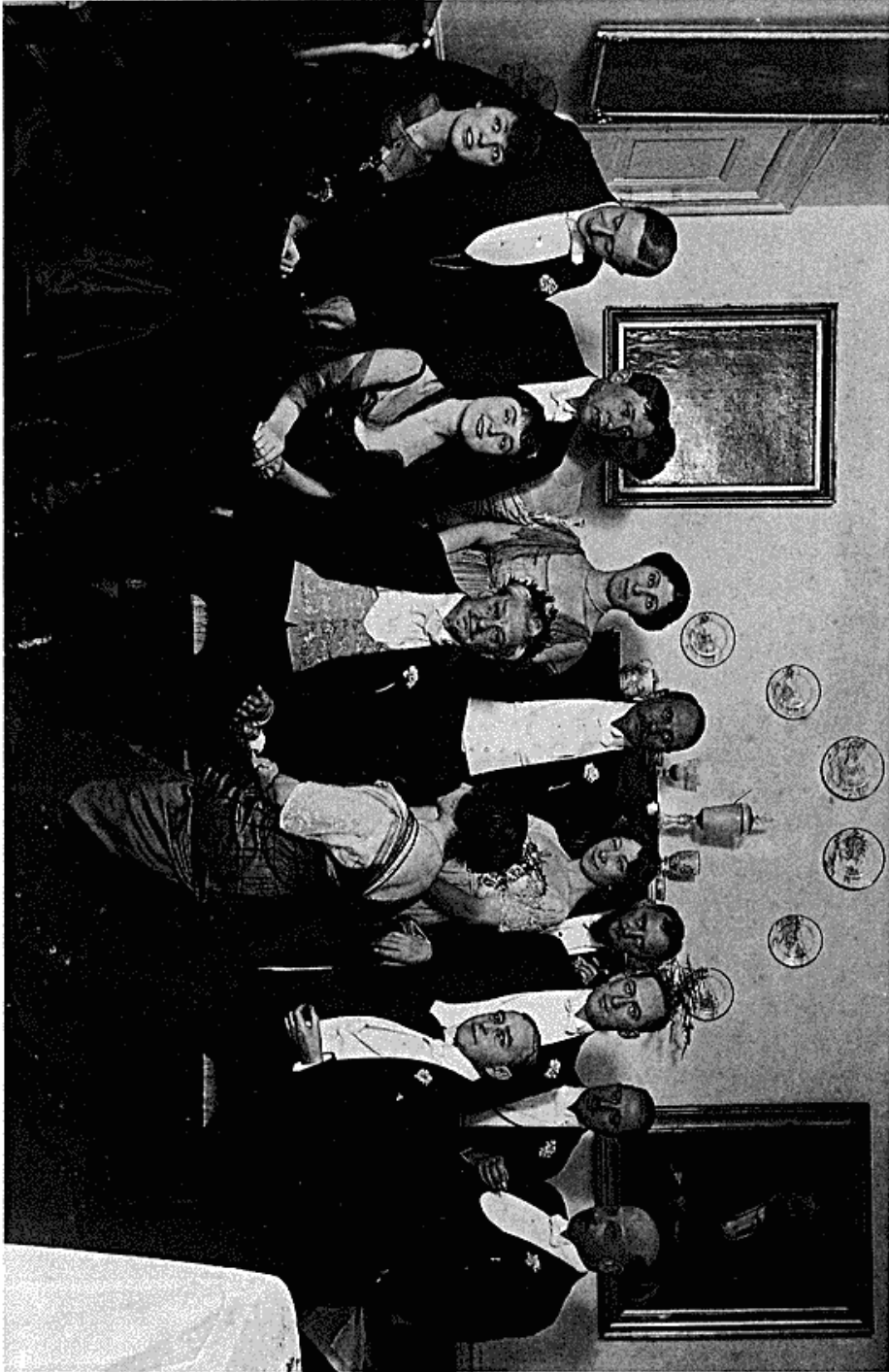
7 Maj Læst Bog I af King Coal til Ende Skrevet nogle Sider videre om Armenierne men uden alt Humør. Kort Visit af B K. — — —

8 Juni Brev fra Hjort om Testamentet som jeg af Lede ved Dødstanken ikke har rørt ved. Men det er dumt — — —

14 Juni — — — Den mærkværdige Drøm imorges tidlig: jeg vaagnede op i en smal Seng, der ikke var min i en rummelig [?] Sal. Først saa jeg der Høffding der sad ved en Bordende og spiste med en Del af mine Venner. Og alle nød de Kl 3¼ om Morgenen de lyse Nætter i stedenfor som jeg at sove fra dem, hvad jeg selv fandt urimeligt. Saa saá jeg mig om og Salen, fra hvilken en skøn Udsigt til Havet aabnede sig indbefattede alle de skønneste Sager og Kunstværker jeg paa mine Rejser i de forskellige Lande havde set, hvad der frydede mig. Der var ogsaa skønne Statuetter. Da jeg saa paa én af dem en Bueskytte gjorde den en Mængde hurtige og dristige Bevægelser, hvad jeg fortolkede som Kinomatografi. Det var en Hotelsal, syntes jeg senere. Jeg var perpleks og gik ud for at finde et Sted hvor jeg kunde lade mit Vand men jeg fandt intet gik forgæves langs en uhyre lang Badehusbro. Overalt svømmede langs den unge Mennesker, hvis Hoveder saas. Jeg undrede mig over, de svømmede om Natten. Vilde saa vende tilbage til Hotellet for at finde det Sted jeg søgte og vaagnede op. Jeg ser endnu Høffding for mig som han da saa ud, og Statuetten som var saa livlig.

Georg Brandes' 75-års fødselsdag den 4. februar 1917 blev fejret hos Peter Nansen. Fotografiet giver et indtryk af den kreds af mennesker, som optræder i dagbøgerne. Siddende fra venstre: Esther Bagge, f. Nansen; Betty Meyer, g.m. Anker Kirkeby; Georg Brandes; Lis Jacobsen; Peter Nansen. Stående fra venstre: Anker Kirkeby; Otto Rung; Talitha Schütte; Karen Levin, g.m. Johan L.; Henrik Cavling; Gertrud Rung; J.P. Jacobsen; Josef Melnik; Johan Levin; Poul Levin. Det kgl. Biblioteks Billedsamling.

15 Juli Uvirksom Dag. Elskv. Brev fra T. der takker for det andet Hundrede og sender mig en Rose. — — —

3 August — — — Vilh. Th. [Thomsen] har vel ved 1913 været der [i Japan] blevet fejret og holdt et Foredrag om sin Indskrift Tydn. som ingen kunde høre eller forstaa. Skulde have Fakkeltog osv. Al hans Filologi forrykt Dilettanteri a la Strindberg. Spildt 2 Timer med ham. — — —

27 August — — — Opfyldt af Bertr. Russell og E. D. Morel, de Eneste sanddru. — — —

12 Nov. — — — I Extrabladet at Nils Kjær har skrevet et Skuespil imod mig, hvori jeg kaldes Randers. Jeg skælver ikke. Men hvor jeg væmmes over dem alle!

25 November Endelig Ro en hel Søndag uden et Menneske uden Sinkeri, uden Kvindevrøvl.

31 December — — — Aaret til Ende Det gik til Ende og jeg hørte nogle Skud mens jeg arbejdede paa det vanskelige Indledningsparti til *Cæsar*. Maatte den gaa godt i Gang saa Trykningen kunde begynde og den ligge færdig før Aaret er ude. I dette Aar er [slettet]

1918

Brandes' måske største kraftpræstation, bogen om Julius Cæsar, udkom i løbet af året.

15 Januar Sygdomme smitter, Galskab smitter. Fornuften er desværre ikke smitsom. — — —

28 Januar — — — Læst i Thit Jensens Jordan Meget dygtig og selvstændig.

4 Februar Ikke ene et Minut siden imorges. Først Asta og Vingårdh som bragte mig Blomster og to Flasker Chambertin og en Buket fra Datteren. Saa [. . .] Sigurjonsson og Frue, glade over Legatet. — En uafbrudt Masse Telegrammer og Breve. [. . .] Saa kom paa én Gang Benny Dessau og Frue, Lis og Cavling, Berger og Frue, Poul Reumert, senere Ella Ungermann, ualmindelig sød. De medbragte Mad og Vin, alt muligt som D. havde bestilt.

7 Februar Lidet gjort, svært medtaget af Isopral helt fælt, Hjernen tung, ubrugelig. Maa se at vænne mig helt af, ødelægger min Hjerne næsten som Nansen. – Skrev Takkebreve til Clausen, Dessau, J.P. Jacobsen, Nansen. – – –

11 Marts – – – Sven Lange plager mig om at underskrive Adresse til Agnes Henningsen Jeg afslaar i motiveret Brev. – – –

16 Marts – – – Sendt A.H. 100 Kroner. – – –

25 April Frokost med Alfvén og Maria hos BK Maria har faaet hvidt Haar, I Guder! – – –

12 Maj – – – Wildenwey her fra 2-4¼ mærkeligt kysselig Mund, lider af udpræget Søvnløshed. Har været fra sit 17-20. Aar i Minneapolis hos en Onkel der var Præst. Hjem over Sydamerika. Alle hans Digte gør mægtig Lykke. Gennemgik dem med ham. – – –

17 Maj – – – Skrev til Cavling og drillede ham.

Hist hvor man cykler
i Sandet og Gruset,
og Finhed hykler
hofluftberuset;
Hist hvor man stanser
ved Bølgebruset
og hvor man danser
i Sommersuset
og henrykt svanser
for Kongehuset.

– – –

28 Maj – – – Havde det store Uheld i Aften sent at faa Blæk paa min graa Sommerdragt. (Fik det af)

29 Maj – – – Afslog Algot Ruhe at modtage ham, gider ej høre hans Bergson-Vrøvl og vil ej evigt lade mig forstyrre.

12 Juni Idag Kl 6½ Eftermiddag endt Første Del af Cajus Julius Cæsar. Arbejdet med sandt Raseri efter nogle Indfald jeg fik imorges i Sengen.

15 Juli Skrev med ubeskrivelig Møje de første 7 Sider om Britannien. Hvilken Kval Ord for Ord, Sætning for Sætning, i timevis!

24 Juli Var meget daarlig igaar. Bedøvet mig sov fra 12³/₄ 9. Mat og elendig. Ingen Fordøjelse. Mange Smerter igaar i Foden og imorges Sendt efter Dr. Chiewitz. Det er kun noget Krampe der kommer af Reumatisme. Altsaa Intet ---

29 September --- Besøg af Berger og Johan Landquist 36 Aar, dygtig, Filosof, troer ej paa platoniske Ideer - intet Under - derfor paa Bergson, for hvem Alt er flydende. ---

5 Oct. --- Læst i Joyces A Portrait of the artist as young man

8 October Utroligt grovt anonymt antisemitisk Smædebrev, det andet i Anledning af *Cæsar*.

3 Nov „Elise død efter haarde Lidelser“, Edvs lakoniske Meddelelse. ---

5 November --- Besøg hos Edvard. Ingen uden han ved Ligbrændingen. Rigtigt, vil jeg efterligne. ---

26 November Et svært Tungvind, Uvirksomheden, uafrystelige Melancholi. Artigt Brev fra Seedorf i Aarhus. Hans Digte ofte gode, altfor kokette og saa udannet stavede. Dog meget Talent og meget Humør. ---

31 Dec --- Nu er Aarsskiftets Minut. Jeg havde ifjor i denne Stund mere Besluttethed og Vilje end nu, havde anlagt *Cæsar* og vilde udføre den. Den er der, men hvad Opgave nu? Jeg kan iøvrigt sige [slettet] Igaar fik jeg det skønneste og hjerteligste Afskedsbrev fra Brockdorff-Rantzau fordi han afrejste til Berlin som tysk Udenrigsminister. Idag staar der i Bladet at Scheidemann er Udenrigsminister. Det klinger utroligt at de behandler Rantzau saaledes. Er det ikke Vrøvl?

1919

Brandes kompletterede sin kommentar til Verdenskrigen med bogen Tragediens anden Del. Han engagerede sig stærkt i de pågående fredsforhandlinger. Hans passion for den gådefulde Talitha Schütte plagede ham.

15 Januar — — — Kunde jeg blot sove, gik jeg i Seng nu Kl 10. Hvad skal jeg med Receptionslokaler paa Fasangaarden, jeg som ikke gider se et Menneske, ikke troer et Menneske mere. — — —

16 Januar — — — Svær Mathed og Modløshed. Ked af G.s Iver for at holde Fest for mig, som ked af Æresbolig og alt det Nonsens, afskyer [ulæseligt ord] og vil blot Fred og Upaaagthethed. — — —

17 Januar Mit indre Barometer staar lavt. Mismod, Viljesløshed, Umulighed af at handle, modtage Mennesker, besvare Breve. — — — Læst Söderbergs *Dr Glas* med dyb Sindsbevægelse og anderledes Forstaaelse end 1905. — — —

3 Februar Aften — — — G. [Gertrud Rung] havde arrangeret en hel Fest for mig Guirlander med mit Navn. Deviser om Bonbon med Citater af mine Skrifter. Ved hver Dames Kuvert et Portræt af en Mand, jeg har skrevet om Cæsar, Garibaldi, Beaconsfield, Shakespeare osv. Højest smagfuldt og indsmigrende. G. sagde et Par Ord til mig. Jeg holdt en ganske god, alvorlig og let spøgende Tale. Havde i Stedet for Bodil [Ipsen], hvis Broder var blevet syg, Fru Inger Smith tilbords og til Venstre Asta Nielsen. BK her til Frokost. — — —

4 Februar En Masse Blomster fra forskellige trofaste. Bordet lignede en Blomsterhandel. Mange vakre Breve. Besøg af Edith og de Smaa. Hun har endnu intet Hus og faar vist Intet.

12 April Mismod, Medtagethed af Sovemidlerne. Gid, gid jeg kunde undvære dem! Intet Svar fra Fru Smith. Besøg af B K (100 Kr.) og af [slettet] Kl 5 kom Dr. Runeberg og bragte mig det finske Frihedskors af anden Klasse. Hvor er dette anden Klasse komisk! (Høffding er idag blevet Storkors). Der uddeles ikke mere Frihedskors efter at Finland er blevet frit. Svarte og takkede Ministeren A. H. Saastamoinen. (Amaliegade 6)

26 April — — — Læst den componerede Artikel i Oversættelse og rettet den for mange Fejl, saa godt den er gjort Men den skurrer! Endelig vanvittigt Plageri fra Bergen og idiotisk Vrøvl fra en vis Holger Branner der „savner mit Navn i Jubelen over Sønderjylland“. O hvilken Væmmelse Det eneste Lyspunkt den lille G. [Gerda], rar og god, gav hende 130 Kr til en Bluse, B K her, gav hende 100 Kr Svaret Scheffauer heftigt. Læst Ravnene og Noveller af Herman Bang. Blot trist.

18 Maj --- Selma Lagerlöf paastod at jeg i 1891 havde besøgt hende hvor hun boede hos Alberti's Moder. Jeg har helt glemt det. --- Smukt Indtryk af Selma Lagerlöf og vakkert af Sophie Elkan, der bragte en Hilsen fra Mary v. Sydow. - Læst med virkelig dyb Beundring og levende Interesse Bernard Shaws Bog *Peace Conference Hints*. Skade, jeg ej kendte den, før jeg skrev min Artikel. Men den er ellers velskrevet. Jeg er lidt stolt af dens Udformning.

Med Helbredden gaar det frem. Smerterne er tagne af, om det Hele end paa ingen Maade er overstaet.

2 Juli --- Et pænt Brev fra Hjalmar Söderberg Henrik Koppel siger mig at Bedstefader Bendix's Fader ogsaa var Oscar Levertins Oldefader. Det er Manden med den trekantede Hat paa Bedstefaders Væg. - Kan ikke sige, det rører mig meget.

25 Juli --- [slettet] Dette Fruentimmer [Talitha Schütte] er min Skæbne, en sand Ulykke, at jeg saaledes lod hende vikle sig om mine Nerver. *Og selv nu, da jeg ser hende, som hun er, uden aandelige Interesser, forlystelsessyg, hofsnobbet, pengeker, fuld af Mistro og Had, troløs, uden ringeste aktiv Interesse for mig, desuden ældet og ikke langt fra, ikke mer at være Kvinde, selv nu har hun det i sin Magt at nedværdige mig og ydmyge mig, lade hvemsomhelst triumfere over mig og drukne mig i hint Latterlighedens Morads, jeg igaar talte om. Kunde Intet gøre, Intet samle mig til, Nerverne smeltede*

30 October 15 Idé til Voltaire

18 Juli 16 Begyndt Nedskrivning

Bogen færdig trykt 23 Februar 17

Idé til Cæsar 25 April 17

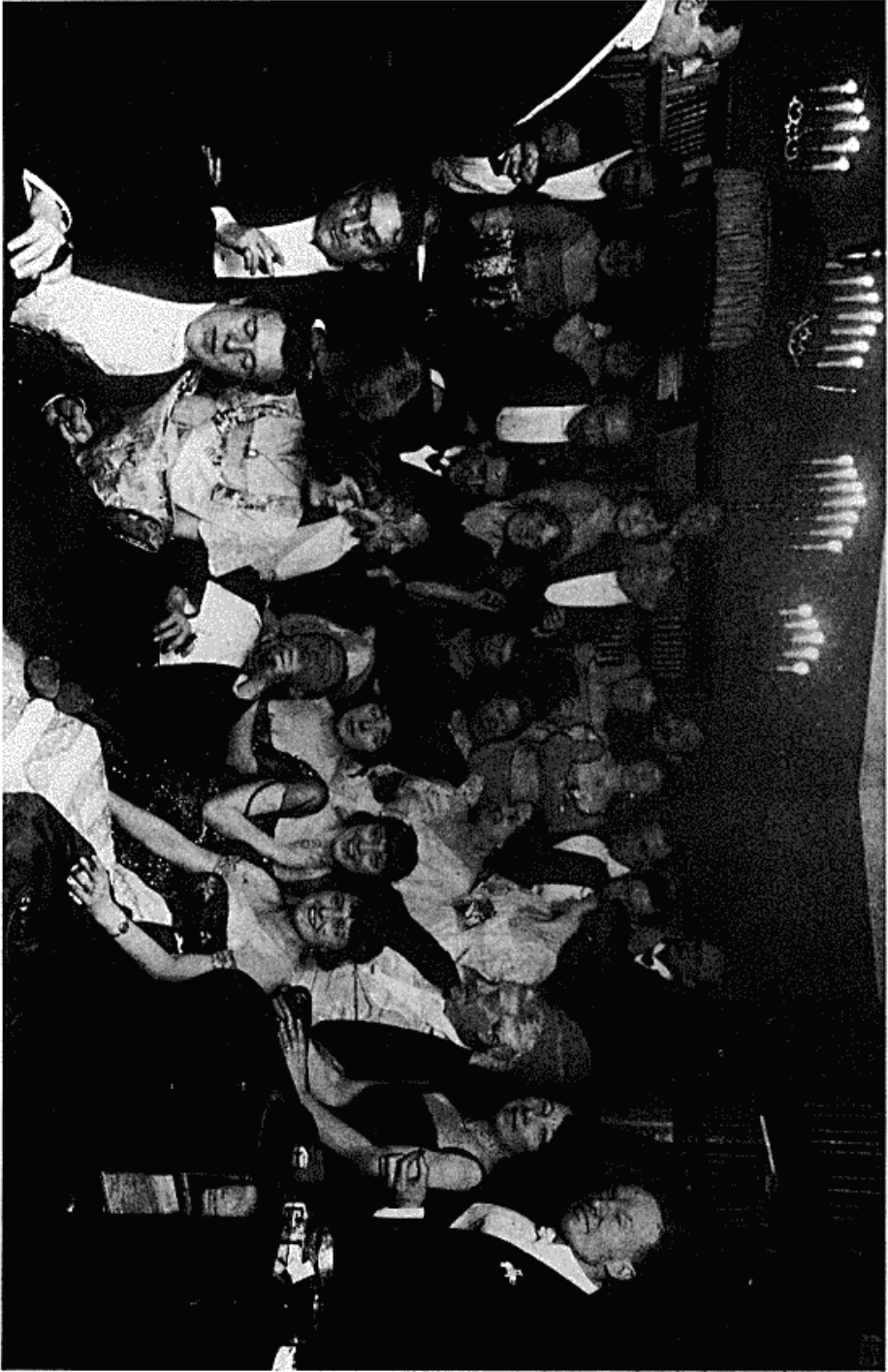
Begynd. af MS til Trykkeriet 26 Marts 18

Bogen færdig sat 11 October 18

Idé til Michelangelo Maj 19(?)

Georg Brandes' 77-års fødselsdag blev fejret den 3. februar 1919 hos Otto og Gertrud Rung. Gæsterne er foruden Georg Brandes: David Grünbaum; H. C. og Kisse Larsen; Chr. og Eva Rimestad; Inger Magnussen; Henri og Jeanne Nathansen; Oluf og Esther Bang; August og Esther Tørsleff; Hans Tørsleff; Ejnar og Tulle Falk-Jensen; Aage og Ellen von Kohl; Kai [?] og Eline Hoffmann; Ingeborg Skov; Elith og Soffy Pio; Inger Kalckar; Rudolph og Elna Tegner; Sophus Michaëlis; Jacob Normann; Lola Land; Asta Nielsen; Fanny Ree. Det kgl. Biblioteks Billedsamling.

4 Dec. --- Ej et Ord fra T. der længst burde være her. Hvad har hun for? Hvad gør hun paa Skagen? Hvad drager hende derop hver Gang hun har været her fjorten Dage?

Intetsomhelst bestilt.

1920

Brandes arbejdede på sin store bog om Michelangelo; desuden redigerede han en samling Taler.

30 Januar Kun 4 Timers Søvn efter Amylen Medtaget i høj Grad deraf. G. [Gertrud Rung] her, hendes Ulykke i Hjemmet, Mandens ustyrlige onde Lune. Skrev til Edith fra hvem jeg fik Brev om (Jul Magnussens Omvendelse) det Idiотиens Firkløver: den danske Litt, den d. Presse, d. danske Kirke, den d. Politik. ---

11 Februar --- Købte i Form. de tyve Obligationer à 2000 for 16,350.

12 Februar 25 Juli ifjor skrev jeg at mellem Idé til Voltaire og den færdigtrykte Bog var der kun 20 *Maaneder* mellem Idé og Nedskrivnings Begyndelse kun 9 *Maaneder*.

21 Januar 19 første Idé til MA og nu over et Aar senere kun Ouverturen gjort Mellem Idé til Cæsar og Begyndel af Nedskrn 11 *Maaneder*, mellem *Idén* og den færdig trykte Bog kun 1½ *Aar*, enormt Hvor sløv denne Gang! Dog gjort Tragediens anden Del imens.

Herbert Iversen † et sandt Tab.¹²⁾ ---

16 Februar --- Brev fra Selma Lagerlöf, ret naivt, ønsker mig til Lykke med Slesvigs Erhvervelse.

17 Februar --- Blix's Kl 4 og blev til halvsv, sagde Ronald Fangen taler, som omgikkes han mig meget. --- Helge Rode har skrevet et Stykke imod mig Dr Stern ---

22 Februar --- Læst hvad [David] Grünbaum bragte mig, Helge Rodes Dr Stern, et Skuespil der formelig gnistrer af fjollet Had mod mig og af Antisemitisme. ---

27 Februar --- Lod mig idag klippe, da ikke sikker paa, naar jeg igen kunde gaa ud.

12 Marts --- Ella Ungermann, der spiller med i Stykket imod mig, sender naivt Hyacinther for at bøde derpaa.

13 Marts --- I Politiken nævnes jeg ej og heller ej Antisemitismen i Rodes Stykke. Sagen bortlyves ogsaa djærvt af Gulmann. Stykket syntes kedeligt, men behagede nok. ---

11 April --- Til Middag T. Det er desværre aldeles forbi fra min Side, ej en Gnist Kun Tidsspild. Læste Stykket Florents for hende, ret taaleligt, men for mange Tal og Enkeltheder. ---

13 April --- Harmeligt styrter Lis Jacobsen ind som jeg vil sætte mig til min Frokost, og spiser med. Til alt Uheld banker G [Gertrud Rung] paa Døren da jeg endelig faar hende paa Porten. ---

11 Maj --- Læst Knut Hamsuns gl Victoria fra 1898, svært sentimental og ganske kønsløs. Lidet ærlig Kunst, egnet [?] til Oversætt. til Engelsk.

12 Maj --- G fortalte en pudsig Historie - En siger til sin Forlovede Vær min, der er jo kun 14 Dage til Brylluppet. Hun: Paa ingen Maade og af to Grunde 1) vilde jeg aldrig kunne se dig i Øjnene mere 2) faar jeg altid den skrækkeligste Hovedpine bagefter.

19 Juni --- Den kære Garde skriver, at Talerne kun kan trykkes i 2000 Exemplarer, da der af de 3 Bind kun er solgt 12-1500. Udsigterne for Indtægt ringe. Gid jeg havde et andet Forlag til Michelangelo.

Søndag 20 Juni Begyndt at gennemlæse Excerpter for at komme videre - Venter endnu paa *det Uventede* som er Geniets Definition. Gennemlæst meget. Børnene til Frokost, læst i Kim for Gerda, Bogen slet. Pigebarnet smukt, elskeligt, alt et næsten voxent Ansigt. Hun er vel orienteret i Alt, hvorpaa Talen falder. Drengen imorgen 8 Aar, begge fik ny Sko, 55 Kroner. ---

24 Juni Afslog under et Paaskud Indbyd fra Fru Hegel med Forlagets Bestyrere og de Forfattere der har kastet Glans derover. Svarte at i den senere Tid havde hverken jeg kastet synderlig Glans eller Forlaget synderlig Glans over mig. ---

28 Juni — — — Alt synes mig idag ret tungt og trist, den lange Ensomhed der forestaar. — — —

8 Juli — — — Skrev til Benny Dessau med Tak for Heftet Ude og Hjemme og for andet. Skrev til ham, jeg haabede han som jeg havde faaet Indbydelse til Gudstjeneste i Frue Kirke; men bemærkede den eneste Kirke i hvis Skød jeg gerne vilde optages var den i Odyséen. — — —

15 Juli — — — Mollerius siger mig, jeg idag er vældigt skældt ud i *Kjøbenhavn* for Bolshevisme og for tyske Sympatier.

24 August — — — I La Tribune Juive en Række Artikler om Vladimir Solowiew. Det var 12 August tyve Aar siden hans Død. I Guder! tyve Aar, jeg husker vort Samliv 1895 som var det hændt igaar.

19 Sept — — — I Politiken en skrækkelig Artikel Antisemitisme af Henning Kehler. Afkom af Jøder og andre mislykkes Se Montaigne, Holger Petersen, Niels Bohr. Harmfuld over Kehlers Vaas og over Poulsens gamle skidtvigtige, forlorent overlegne Kritik over Cæsar.

Skrev nu med umaadelig Anstrengelse, thi Arbejdet er saare tungt, til S. 13 i *Sistina*.

20 Sept — — — Sank i Fortvivlelse i Aften, bestormet af min Harme over Fr. Poulsen og H. Kehler. Umulighed af at overvinde al denne Dumhed og Ondskab. — — —

28 September — — — Grublede nu i Nat over hvad jeg aldrig før har tænkt over, hvorledes Bogen fremdeles maa componeres. Der er jo naar *Sistinas Loft* er færdigt, væsentligt fem smaa Kapitler at skrive

Michelangelo og Raffaello

Medicæernes Kapel

Digteren

Dommedag

Arkitekten.

Renæssance og Barok

Det Væsenlige af Arbejdet er altsaa snart gjort. — — —

1 October — — — Den forunderligste Drøm fra hvilken jeg vaagnede Kl 8 Morgen. Jeg saa en hvid Ko komme imod mig og over den til Højre en rød Rose. Dette Syn var i den Grad dejligt, at det forekom mig, jeg

aldrig i mit Liv havde set noget saa skønt, eller følt mig saa henrykt ved et Syn. Jeg mumlede i Vaagnen Det er Apis. Men jeg var fortvivlet over at vaagne fra Skuet.

28 October — — — I Dagmarteatret set Strindbergs Dödsdansen et mægtigt men pinligt Arbejd mesterligt spilt af Reumert og Bodil [Ipsen] der iøvrigt er syg og ikke taaler det mere. De assisteredes smukt af Johannes Meyer. Reumerts Skikkelse genial, Bodils sand og dristig. — — —

7 November — — — Idag skrev Andersen-Nexø den mest pøbelagtige Artikel imod mig i *Politiken*. Let nok at svare, men han er for lav og lumpen.

17 December — — — G.s Frygt for Rungs Stykke; det er slet besat. Johannes Meyer har afgivet sin Rolle; den lille [Ingeborg] Skov er ussel og Valdemar Lund er slet Alt hviler saaledes paa *Reumert* og Clara Witt. Reumert forhadet ved Teatret. — — —

29 December — — — Idag stor Fest paa Skovgaard for Forlagets 150 aarige Bestaaen for Literaturens Spidser, hvortil jeg altsaa ikke regnes.

31 December — — — Aarets eneste Betydning er *Michelangelo*, som jeg fik gjort. — — —

1921

Brandes foretog en rejse til Italien, til dels foranlediget af arbejdet på den store bog om Michelangelo. Hjemme i København holdt han et antal forelæsninger på universitetet om Homer i anledning af halvtredsåret for debuten med Hovedstrømninger i 1871.

8 Januar Forunderlig vemodig, trist, bevæget Dag. Urban Gad meddelte mig at hans Moder [Emma Gad] er død i Nat Kl 3. Det greb mig stærkt. Hun var altid svært god imod mig. Og jeg har saa faa. Hele mit Slægtled dør ud. Skrev til Urban Gad og Takkebrev til Christian Krohg. G Stakkel arbejder med Oversættelse af en dum tyk Roman. — — —

4 Februar Til frokost [slettet] Gudrun, Fru Iversen til Kaffe, saa Kl 2½ Grünbaum. Saa Blix og Frue, da de andre gik. Uhyre Masser af Blomster Telegrammer og Breve. Middag i den gl Fiskerestaurant med

Rungs og Grünbaum, derpaa lidt til Rs der havde en gl. Portvin. Ret tom Dag. Ingen Oplevelse Brevene og Gaverne overvældende Plageri.

Læst for at give Dagen et Tyngdepunkt Michaelis's sære men fængslende Skuespil *Paa Havet* til nu Kl 3 Nat.

7 Februar --- Malt i Aften. Fru Magnussen der. Jeg bliver blot grim og ældet, en jødisk Schopenhauer ---

21 Februar --- Aften til Vedel, nyt Lærred begyndt. Samme forfærdende jødiske Type jeg aldrig har set i mit Spejl, men vist bedre Holdning. ---

5 Marts --- Jeg er lidt trist over G.s triste Liv i Hjemmet, R. tager intet Hensyn, er evindeligt modbydelig imod hende, har sin maitresse aabent i Huset om Natten, saa G. maa være der for at rede til hende. ---

15 April Sov kun en Time ad Gangen. Mat. Først Uffizierne paany, senere Pitti. ---

16 April --- Pitti igen. Meget set, dybe Indtryk. Det midterste mandige Rembrandtportræt er bedst, dybt overlegent. Rubens's er bedst, naar ej opstillet. Zorn fløv modellerende i skøn Dragt med Ordensbaand, Krøyer god, Richard Bergh, Hammershøj, endelig Tuxen (!) ---

22 April --- Spm. fra Skattevæsenet hvorledes Formue sidst 80 nu 120 Tusinde, svarte at jeg lod en Vexellerer vurdere mine Papirer ---

30 Maj Venedig. Ankomst her. Byen er skøn, men jeg i samme haabløse Tilstand. Synes en Slags Betændelse i Taaens Nerver. Sejlet lidt i Gondol, set Marcuskirken og La Piazza igen, men under Kvaler.

14 Juni --- Gerda's Ytring: „Jeg synes Matz undertiden faar en Jødenæse“ hun vilde drille ham. Edith Det var da ikke saa slemt; Kristus var jo en Jøde. Det var hende nyt. Hun sagde for Spøg: Mon vi dog ikke langt ude skulde stamme fra Jøder. I Skolen evig Antisemitisme, Børnene anses for germanske og rammes ikke, aner heller intet

17 Juni *Kjøbenhavn* Gik at hente Penge fik kun 3000 og nogle Hundrede Kroner for det meget fremmede deribl 18,700 Lire. Sendt til Havnegade

700 Kr. til Salomonsen 60, givet Pigen 150, G. 500, Skatter 776, Husleje 320, i Alt udbetalt 2,536 Kroner paa én Dag. ---

6 Juli --- Begyndt fra om *Morgen af paa Homer*. Læst forstandigt. Det interesserer mig. ---

23 Sept. Ella Ungermanns sørgelige Selvmord. Naur synes ikke at have elsket hende som hun ham. Vort Forhold var engang saa fint; men da hun spillede i Helge Rodes Stykke, tabte jeg al Tro paa hende. ---

3 November En Oversvømmelse af Blomster, Breve, Telegrammer. Ingen modtaget. Breve fra Statsminister Branting, Neergaard, Ideman, Beck-Friis. Et umuligt Katheder. Holdt Foredraget meget ordentligt. Middag. Taler af Michaelis paa Vers, af Axel Garde, af Halvdan Koht, senere af Ivar Berendsen, af Gustav Philipsen, af Høffding. ---

20 December --- Fra Hegel at Yale University Press vilde udgive *Michelangelo*. Som Oversætter bad jeg dem tage en af dem, de har i London og nævnte desuden en vis Hr Jacob Hartwig der skal have oversat noget af mig mesterligt til *The Nation*, nævnt af J.R (Joachim Reinhardt) i *Nordlyset*. ---

31 December Aaret endt. Lidet gjort. Syslet med Homer, trykt to Stykker deraf. Talt om Italiensk Kultur. Nu optaget af Foredrag om Molière og Nødvendighed af at rejse. Min Rejse i Aar mislykket ved Sygdom. ---

1922

Brandes besøgte igen Italien; desuden Grækenland, Frankrig og Norge.

23 Januar --- Tilbragt Aften med endelig at gennemlæse mine Breve til Marie Pingel, højst interessant. Jeg staar i dem med Palmer i Hænderne, hun i daarligt Lys. At jeg har spildt saa varm en Ømhed paa saa omskiftelige og upaalidelige Mennesker! ---

23 Februar --- Kraus's smukke Artikel om mig *Ord och Bild* med Hjalmar Söderbergs smukke Artikel om mig og to Artikler, en af Albert Nilsson i *Handelstidningen*, ogsaa i *Udsættelser* forstandig og en af Johan Landquist i *Stockholmstidningen* som vel roser, men dadler, at jeg „savner alt Blik for Kristendommens kulturelle Betydning“ og for

Strindbergs senere Livsafsnit, hvori „jeg kun ser Overtro“. Hvor skændigt af mig! — — —

28 Februar Sidste Dag i Rapallo. Stærk Smerte i venstre Læg, Gang næsten umulig Ingeborg. Tidlig Frokost. Lang, trættende, sløvende Rejse til Milano for at faa jugoslavisk Visum.

1 Marts Rejsen viser sig frugtesløs. Intet jugoslavisk Consulat her. — — — Min Amylen er løbet ud, daarligt tilproppet og ødelægger meget i Tasken. Uheld paa Uheld. Min sidste Amylen! Den forstandige Portier i Hotel Cavour raader mig at tage med Orient-Expressen samme Dag og betale Supplement Det blev 250 Lire omtrent.

Tur til Triest fra 1 Middag til 12½ Nat.

13 Marts med Nasos atter Akropolis, Dionysosteatret helt vedligeholdt mærkværdigt. Fængslet, som kaldes Sokrates's. Hvis saa er, forførdeligt.

19 Marts — — — Hos Kongen 5-5½ lang artig tør Mand. Hans utrolige Dansk; jeg anede ej hvad Sprog det var. — — —

22 Marts — — — Jeg stod da paa Stedet, hvor Demosthenes talte Stærkere Indtryk end af Areopagus-Klippen. — — —

24 Marts Universitetsfest Kronprinsen og Prins Nicolas der, Ministre, Professorer, tidligere Rektorer og overfyldt af Studenter og Studentinder. Da Manussi havde bragt mig Luros' Tale i Oversættelse til Fransk, kunde jeg svare paa den. Gjorde det mellem 2 og 3 om Natten.

Jeg talte saare godt. Stormende Munterhed vakte Stedet over Medaillen, jeg solgte, og min Appel til de unge Studenter. Derefter Champagnedrikke med frygteligt uspiselige Smaakager. — — — Om Natten havde jeg to Gange været oppe for at forberede Talen. Meget genert af Hosten, der var højst pinlig.

Det begyndte Kl 11 Rektor talte Nygræsk, Dekan Glgræsk, jeg Fransk. Megen Lykke gjorde jeg. Stor Hyldest af de unge Studenter ved Udgangen. — Unge Piger kastede Blomster paa mig. Kongen var repræsenteret ved sin Hofmarchal

Med Manussi til Faleros, skønt Syn af Havet. — — —

15 Maj — — — Saa barokt Brev fra Vilh. Andersen, der efter 7 Aars Forløb søger Venskab paany; blot ledt, men halvgalt; vi lignede hinanden i at

vor Nydelse er (efter Aarestrup) blot Genskinnet af Vinen paa Dugen. Han synes mig lidt forrykt. Han har helt forandret sin Haandskrift. ---

17 Maj --- Skrev til Pontoppidan og koldt fast Svar til Vilh. Andersen. ---

8 Juli. Lørdag --- Jeg noget vel melankolsk, troer, de har sendt Drengen [Georg Philipp] til et Børnehjem i Mecklenburg, og det var mest for hans Skyld jeg vilde komme. ---

10 Juli Berlin --- Drengen til min Sorg borte (skal se at blive tyk og stærk). Medtaget efter altfor stærke Sovemidler. Læst Bismarcks Gedanken 3. Del om igen, nøjagtigt.

11 Juli Sokrates's Forsvarstale. Erich Reiss her. Solgt 3000 Ex. af Goethe godt fornøjet dermed. Venter sig ogsaa meget af *Voltaire*. ---

4 August --- Plageri fra Sylvia Pio med Anmodning om anbefaling til Moskva, hvor jeg ingen kender. Hun fortalte om en Muhammedaner fra Asabadjan, der ej kendte Danmark men mig, en berømt Forfatter, der skrev for de Undertrykte.

14 August --- Bunin mishager mig. Stor Bog om Gerhart Hauptmann, har trods sine store Fortrin aldrig sysselsat mig. Skal gøres til en Goethe paa Gr af Tysklands Armod. Skønt alle Mandens Kritikere nævnes, er jeg ikke nævnt. Saa ude af Sagaen er jeg nu i Tyskland. ---

9 September --- Læst i Mercure om Bolshevikernes Communisme, vanvittig. Hvad nytter Activitet og gode Forsætter med et saadant System! ---

23 Sept --- Helge Rode Fortjenstmedaille i Guld. Patriotisme belønnes. ---

5 October --- G. [Gertrud Rung] siger mig at efter Gardes Paastand tjener Nexø aarligt i Amerika saa meget at det giver ham en aarlig Nobelpris. Hans Bøger er Proletarcommunist-Propaganda.

23 October --- I Bladet en utroligt idiotisk og prententøs Kronik af

Joh. V. Jensen. Samtidig meddeles at han maaske faar Nobelpræmien. — — —

30 December — — — Et ringe Aar lakker til Ende. I højre Arm er Smerten gaaet op i Overarmen. Aflægger det Omslag derom, som blot gør Ondet værre. — — —

1923

Brandes foretog rejser til Tyskland, Schweiz og Frankrig og udgav Hertuginde af Dino og Fyrsten af Talleyrand. Bertha Knudtzon døde.

1 Febr. — — — Sophus Michaelis vil nødtigt give Jensen Benzons Legat, lider ham ikke, jeg raadede ham til at føje Benzons. Han vil da frasige sig Uddelingen. Koger indvendigt over Forslaget til det hæsle Tryk af Hovedstrømninger.

3 Februar — — — Den europæiske Situation synes ikke forandret. Men her Landmandsbankens 3die Sammenbrud. Der er tabt 232 Millioner. De Ledende vil blive anklagede for Bedrageri — Bladene søger at dulme Alt for at ikke Kronen skal synke. — — —

Altsaa nu 81. Jeg burde — hvis jeg var et fornuftigt Mske nu brænde alt muligt bunkevis.

10 Febr. — — — En fæl Nat igen. Fra 3 af kan jeg ikke sove, selv om jeg først sover Kl 2 og bruger nok saa meget. Fra Meisen hans Brochure om Servet. Læst min gl *Før og Nu*, velskrevet. — — — Fik *Samtiden* Hvor er Frithiof Nansens Artikel foran min sødleden og pære noble!

Østenstormen tuder nu paa tredie Dag.

Henry Carey, Musernes Yndling, Digteren af God save the King, dræbte sig fortvivlet, havde en halfpenny i Lommen (18. Aarh.)

Søndag 25 Febr — — — Til Frokost de to Bibliotekarer Tuxen og Dumreicher. Arbejd med Examination af Bøger i det lille Værelse til Kl henved 5.

1 Marts Ak, ny trist Maaned, mens Tiden løber. Rettet 3die Ark paa Hovedstr. G. her efterat alle Bøger og Breve var afhentede. Der var saa mange, at de maatte køre to Gange. Læst i Gosse's engl Literaturhist om Byrontiden. Den er farveløs.

12 Marts Spektaklet om Høffding, Kongen om Morgenens med Blomster fra Dronningen, og Deputationer uden Tal. — — Nu plaget af G. ogsaa om at slette det overflødige i 3. Bind af Levned. Det egner sig jo slet ikke til Oversættelse.

17 Marts — — G [Gertrud Rung] i Formiddag, stemningsløst og altfor lidt Tid. Saa spildt hele Aften 8–12½ paa Lis, der finder Bankmændene uskyldige, men Nationalbankens Bestyrelse stupid. Hun har hørt mig ilde omtalt i Frankrig. Hvor nyt!

24 April Tilstand noget forværret Lægen her, finder den alvorlig, Armen maa holdes rolig hvad der er mig umuligt. Desuden en uforklaret Smerte ret heftig paa venstre Knæskal. — —

23 Maj Nat vendt tilbage idag fra Klinik Allégade 31 efter 27 Dages Ophold der. Meisen kom Kl 1 og bestemte at alt Kl 3 burde Operationen finde Sted. — — Aarebetænd er temmelig i Orden, men Knæet smerter endnu og kan ikke bruges, endelig Podagra i begge Fødder med Nød holdt nede efter store Smerter.

4 Maj døde Bertha, min Veninde gennem 40 Aar. Besøg paa Kliniken af Fru Dr. Meisen, en meget smuk Kvinde, aldrig før set af mig, af Arthur Schnitzler, en norsk Dr. Schilderup, Søn af Axel Ebbe og dennes første Kone (han har nu den tredje, endelig af Hjalmar Söderberg og hans nydelige Datter Dora, Skuespillerinde ved Lorensbergteatret i Göteborg. — — Sygdommens forunderlige Virkning paa Følelse og Sanselivet; dens Udslukning af alt Aandsliv. — —

5 Juni — — Vilh. Madsen, der har skrevet en Bog imod mig er en ubetydelig reaktionær Journalist. Harald Tandrup der først priste, saa haanede mig, har nok gjort Nar af mine Fjender, siden mine Bøger kommer i sjette Udgave Politiken har idag noget derom.

14 Juni — — Det er Heinemann, der har solgt Hovedstr. til Amerika, vel et Restoplag.

21 Juni — — Langt Besøg af Amerikaneren M. G. Hindus (Century Magazine) der paa Vej fra Amerika til Rusland standsede her for at se og interviewe mig. Ak hvor mit Engelsk er daarligt!

9 October G. Frokost pakket for mig, jeg melankolsk, formaalsløs, dum. Plaget af Alverden. Til Middag lille Gerda her, sød, fornøjet med Livet. Opgav nu Lausanne Poste restante. Véd ej hvorhen jeg gaar. At G. kan føle ustyrlig *Glæde*, jeg føler kun Utilpashed ved Rejseri.

1924

Brandes udgav den lille bog *Uimodstaaelige, brød med Politiken og blev medarbejder ved Socialdemokraten*.¹³⁾

29 Februar — — — Brev fra Discontobanken, at mine der staaende 400,900 Mark er = Nul, min Conto slettet. Arbejdets Frugter!

4 Marts — — — Fik skrevet de to vanskelige Breve til Paris, til Henry Becques Neveu og til den hommage, Paris-Soir vil give France.

Couchouds udmærkede og overbevisende Afhandling i *Mercure de France* for 1 Marts. Paulus som er det ældste Vidnesbyrd, kender ikke nogen historisk Jesus og har aldrig kendt ham. Det Hele er Teologi. Alt staar jo desuden i Psalmerne 22, 24 og i Esaias 53,6,12.

13 Maj Indbydelse fra Stockholm 1-5 Juni „med Ledsager“ Kunde ønske at se et Par der kommer, Bertel Gripenberg f Ex. men Uvilje imod at lade vor Forfatterforening betale for mig for at pynte sig med mit Navn og Uvilje imod at lade som Svenskerne ikke havde miskendt mig i de 18 Aar siden jeg var der sidst. — — —

13 Juni — — — Reissner i Dresden har bag min Ryg truffet Aftale med Langens Forlag, at ingen anden tør købe mine Bøger. Utrolig Frækhed.

31 Juli — — — Den lille Gerda det Eneste, der holder mig oppe. — — —

21 August — — — Overvældet idag af pinlige Breve, Bunker, uoverkommelig, om mine tyske Forlagsforhold, Langen lyver, Reissner lyver, jeg véd ikke hvor de gamle Kontrakter er. Og G er jo næsten til ingen Nytte enten fraværende eller optaget — — —

27 August Afslag fra Cavling, frygter „Angreb paa Kristendommen“, Forsvar fra Reiss, har opfyldt alle Forpligtelser, skylder mig ikke en Pfennig. Omarbejdede *Jesus* maaske til *Tilskueren*. Det blev nu 20 Sider. — — —

5 Sept. --- Imorges i Politiken, at New York Times har 4 Spalter Lovord over min Bog om Goethe.

19 Sept. --- Læst flittigt Edgar Lee Masters: The Children of the Market Place de første 184 Sider, en Historie om de forenede Staters Vorden. ---

28 September --- Hele Formid. taget af Lis Jacobsen, som sagde at Reumert var nedslaaet over ingen Lykke at have gjort i Kristiania, Bodil [Ipsen] omvendt vildt exalteret af gjort Lykke; i Danmark havde man aldrig forstaaet at paaskønne hende. Høffding havde tidligere tilbudt Frk Bertram, var nu ved første Blik forelsket i Frk Ellstam, der havde boet et godt halvt Aar hos ham.

Fik Youngs Bog imod Napoleon, hadefuld, men ikke dum. Læst i den til nu dyb Nat, Kl 3.

28 October Læst i *Literary Guide* og *The Annual* meget lærerigt Buddhaism har aldrig kendt Intolerance trods dens mange Sekter. Jødedom, Christend., Muhamed. alene, forrykte. ---

21 November --- Fra Nini Anker lille fin Bog Kvindesind. De *Uimodstaelige* i 2. Oplag, i Alt Tusind.

Linda Hartmann †

Jeg mister alle mine bedste Venner. Ensomheden stinger.

1925

Brandes foretog en længere forelæsningsrejse til Tyskland og Østrig og udgav den lille bog *Sagnet om Jesus*.

8 Januar --- Fik fra en Albert Cohen i Paris, Revue Juive, Opfordring til 15. Marts i Jerusalem sammen med Einstein at aabne det første jødiske Universitet. Var jeg yngre, blot ti Aar yngre var det en Fristelse. Nu ikke. Og alt dette jødiske Væsen er mig saa fjernt. Jeg mener ikke, det vil styrke Jøderne at isolere sig, om jeg end finder, de har Ret i at forsøge en Concentration. Men jeg er for ringe i Smlgn med Einstein. Og de indbyder mig altfor sent.

27 Januar Plagerier, 12 Sager med første Post. Modløshed, Modløshed, svagt Helbred. Svarer ej paa Breve. Fik fra en Mand i Rotterdam

Smædeartikler og Opfordring til at anlægge Sag imod to Blade, sendte det alt til Brorson og spurgte. Alt er naturligvis sendt fra Missionsfolk i Kjøbenhavn. De Danskes Dumhed er ustyrlig som deres Ondskab.

6 Febr Tom Dag, aldeles overfyldt Bord. Politikens Frækhed, ikke at optage min Protest mod urigtig Angivelse af Foredrag i Berlin. Skrev ny Protest, udtrykte Tvivl om Hørup, hvis han levede, kunde faa en Notits ind i Politiken uden Vrøvl. Bøger til Meisen, Alfr. Christensen, Benzon, Karen Wedel, Søderberg, Edith. — — —

31 Marts Foredrag i Berlin. Salen rummer 2,400 Tilhørere, svært at tale tydeligt nok for de fjerneste. Bifald, Fremkaldelse, Trængsel, Plagerier om Navnetræk.

7 Maj Reinhardt gjør stort Gilde for mig. Hofrath Thiemig holder Tale for mig. Viljen var god, men Stemningen ringe, Maaltidet yppigt.

Talt mange Gange med Reinhardt. Trist at ogsaa Forholdet til Helene Thiemig vakler i Skaftet. R. er en stor Forbruger.

8 Maj Hos Schnitzler for 3die Gang. Han er melankolsk.

6 Juli — — — Rettet Korrektur paa Artiklen om Einstein, skrev forbitret over at Sætterne retter Stil hos mig.

1 Sept. Klippet, byttet 20 svenske Kroner, betalt Løn, hentet mit Uhr, rensat for 16! Kroner. Læst til dyb Nat i Encyclopaedia Biblica. Det er pudsigt at Saba som Rige endnu ikke eksisterede paa Salomo's Tid og at baade Peter og Paul bar navnet Simon og skældte hinanden ud dermed, endda Simon er et græsk klassisk Navn.

Herman Trier †, 80 Aar gl, har kendt ham hele mit Liv og begge hans Koner, Emma især godt. Han var længe syg og næsten blind. — — —

14 October — — — Baronesse Blixen f. Dinesen elskv. Dame 5000 Tønder Land under Æquator i Østafrika, 2 Hvide, 100 Farvede under sig, krigerisk Negerstamme, værdifulde Msker, har været 12 Aar i Afrika, er vendt hjem et Par Gange, synes for 4 Aar siden at have skilt sig fra sin Mand. Hun paastaar, jeg har set Bess Westenholz hos Bertha Knudtzon. Véd det ikke. — — — Det ser ud som om Runar Schildt har dræbt sig, sprunget i Havet. — — —

22 Oct — — — Læst 3 Gendrivelser af svenske Haan-Artikler imod mig af ung Magister Elovson i Lund og takkede ham udtalende min grundige Foragt for svensk Kritiks Perfidi. — — —

16 December — — — I *Politiken* idag vover Friis Møller at angribe mig, min Kritik er „vrang“, Mathew Arnolds god. Fra ham har jeg 1871 taget min Titel Hovedstrømninger, thi han skal oftere have sagt *Main Currents*. Jeg har den Dag idag aldrig set en Linie af Mathew Arnold. — — —

1926

Brandes besøgte Karlsbad og Prag og udgav bogen Petrus.

3 Februar Alderdommens Tryk for første Gang dette Aar uafrystelig. — — —

13 Februar — — — Meget artig Brev fra den tyske Gesandt, svarte noget harmfuldt paa et Brev fra Rigsantiquar Harry Fett, der i Stockholm vilde anbefale mig til Nobelprisen. Svarte satirisk, at Akademiet vel maatte have hørt mit Navn nævne forinden; at opnaa en Pengepræmie ved privat Protektion var en for mig utænkelig Tanke.

18 Marts — — — Endnu koger i mig Raseriet over Artiklen om mig i Akademisk Ungdom, vilde skrive imod den, havde Artiklen i Hovedet besluttede saa at tie Seul le silence est grand, tout le reste est faiblesse. — — —

22 Marts — — — Frokost i den nyere Fiskerestaurant Gammelstrand. Middag her og *Film i Kinopalæet, Asta Hovedrollen Chamara god i lille Rolle, [slettet] beundrer Filmen, ikke jeg; den vil skildre Armodens nedbrydende Virkninger paa Wienerinderne, og saa drejer Alt sig om et Mord, udført af Skinsyge af Asta.* — — —

27 Juli — — — Det er 20 Aar siden jeg var i Budapest.
Af alle de Heder, der gives,
er Menneskeheden den,
i hvilken jeg daarligst trives
I den kan Ingenting plantes,
der groer ikke Lyng, ikke Fyr eller Gran.
Alt er Sand.

Og troede du, Vidsyn fandtes,
saa prøv: dér ses hverken vidt eller frit
Alt Fladhed og Fadhed og Ladhed
Det vidner med Sorg Georg Brandes

8 September --- Saa Rabindranath Tagore, ført af Branner, der er bleven skilt fra sin Kone og derfor ikke mere er rig. Tagore naturlig og menneskelig, livlig Samtale. ---

11 Sept --- Nogen Overdrivelse i de 3 Fester for Aakjær; lidt latterlig al denne Begejstring, men ham vel undt. Kun sprækker han nu af Vigtighed. Han var the dark horse paa hvem Jensen ikke tænkte, da han vilde nomineres til Nationaldigter. Saa kom han uforvarende ind.

12 Sept. --- Skrækkelig Nat med Tramp over Hovedet af den halvgale Kaptain og hans Datterdatter, evig Bedøvelse. ---

6 Oktober Intet af værd. Intet set, syslet med Bogen uden at finde nye Synspunkter. Klippet. Yderst svag, Hold i Ryggen, grundmat, vistnok Gigt, gaar grim, Pigen skulde skaffe mig Brillen, gjorde Intet, var blot ulidelig uforskammet. ---

9 October --- Man tage Chr V bort fra Kongens Nytorv og rejse et Mindesmærke for Frederik Dreier i Stedet. Omkring kunde i en Kreds staa Tycho Brahe, Griffenfeldt, Struensee, P. A. Heiberg og Malte Brun. Ogsaa Bothwell burde have den danske Angers Mindesmærke.

Sligt gør Bolshevikerne og forsaavidt er de altid bedre end de Danske.

3 Nov Min Aarsdag Blomster fra Børge Rudbeck. Visit hos Tuxens. Besøg 50 Minutter af Reinholdt og Edith imorges, havde Brug for en Underskrift. --- Den elendige Bergstedt raser og vaaser imod mig i Socialdemokraten.

9 Nov. --- Meget medtaget af Amylen. I Charlottenlund gav Gerda 500 Kr til et Bal, hun vil helst have det 2. Juledag da Poul Axel er bunden nu. Faldt i blytung Søvn strax efter Tilbagevenden. De Unge skriver hver eneste Dag lange Breve til hinanden. ---

11 November Endt bogen Urkristendom efter nogle Timers Arbejd trods næsten søvnløs Nat. Første Afsnit *Communisme*, andet Afsnit *Paulinisme*.

--- Hos Cornelius Knudsen Brillers No 4½ og et Séglas, da mit var itu.

27 November

Bogen Urkristendom sat til Ende 138 Sider.

Rettet Korrektur hele Dagen. Vaagnede syg, kan paany Intet fordøje. ---

14 December Skønt jeg intet spiste og intet drak, end ikke Kaffe, ved Middagen igaar, idag helt elendig. Madlede, Menneskelede, Bevægelseslede. Anfald af Søvnighed. Efter ikke at have spist anden Frokost end Havregrød og til Middag to Stykker Rugbrød, stadige Udtømmelser. ---

27 December Efter Frokost og sen Opvaagnen (4 Bedøvelser den sidste Kl 7½?) ellers helt søvnløs, en saa fuldkom Dødssøvn at jeg Kl 4½ da jeg vaagnede troede, det var 4½ Nat og undredes ved at sidde paaklædt. Umuligt at arbejde, vilde læse, saa diarrhéer skønt jeg kun havde spist Havregrød og lidt ristet Brød. Gerdas Bal, tog derud, holdt et Par Taler, ikke altfor kedelige.

28 December Skrev Afslag angaaende et Essay om Johan Bojer til Norsk Gyldendal, sagde at jeg i 25 Aar havde ophørt at sysselsætte mig med Skandinavien, var uden al Berøring med disse Lande. De havde været 500 Aar om at frembringe en Kritiker, hvorpaa de selv havde bragt ham til Taushed. --- Skrev Maupassant til Ende 7 Sider, 13 i Alt

29 December Fæl Nat trods Dial og Amylen. Dial til ingen Nytte, Amylen halvotte Morgen sidste Gang Vaagnet aldeles svimmel, kunde knap gaa. Gjort Maupassant færdig og sendt den til *Socialdemokraten*, --- Læst i Maupassants udmærkede *Notre coeur*, øjensynlig nær op ad Virkeligheden.

31 December --- Helbredet usselt Hverken Appetit eller Fordøjelse eller Søvn. Aaret ikke ilde Skrevet foruden Smaating en Bog af Vægt *Urkristendom*, en Afhandling *Etienne Dolet* og nu sidst to smaa Artikler *Guy de Maupassant*, den næstsidste til *Tilskueren*, den sidste til *Socialdemokraten*. Da Cavling ikke rettede Friis-Møllers Falskneri, intet sendt til ham.

Nytaarsnat --- Rainer Maria Rilke † Værdifuld; for mig Ingenting.

1927

Brandes satte punktum for sit livsværk med bogen Urkristendom. Han blev indlagt på hospitalet og døde der den 19. februar.

27 Januar Højest afskyelige Dage. Én Elendighed. Dr Bang indførte igaar en Dr Lorenzen Mavespecialist, Lavement jeg aldrig kan taale. Sammensynkning i Kval. 12 Timer i Sengen. Saa vækket af Dr Lorenzen, af mig aldrig set. Jeg faldt om paa Gulvet ude af Stand til at rejse mig vel ved 7 Tiden Morgen. Mit hemmelige Telefonnummer kendt af Lis Jacobsen og Alverden. Alm. Afsky. Bogen udkom. Anmeldelserne utrolige af Dumhed og Gemenhed.

[Klippet i dagbogen]

Det er ude. Alt svigter mig, Syn, Hørelse, Lugt, Gang. Jeg har overlevet mig og mit Slægtled og det ny er endnu tifold værre.

Lorenzen vilde slæbe mig til sin Klinik alt igaar. Gyldendal overlever idag [?], de vil offentliggøre i Hefter de 56 Aar gl. Hovedstrømninger. De kan spare sig Umagen. Hvem interesserer nutildags Sligt?

28 Januar Fortsat Elendighed. — — —

29 Jan. 30 Jan, 31 Januar stadige Smerter siden Podagraen sprang heftigere over fra højre Fod til venstre; desuden Sløvhed som Følge af Giftindsprøjtninger og den dybe Søvn, der følger. Ingen Tanke eller Existens. Reinhold brav, [klippet i dagbogen] Smerter i Tarmen. Et let Helvede. Det synes at gaa rask frem mod [slettet]

1 Febr Alm Gennemtrav hele Dagen. Umuligt at spise det ringeste [Slettet] Dr Bang. Et Øjeblik Reinhold Gerda her.

2 Februar Elendig Tilstand. Maven umulig. Venstre Fod lidt bedre.

3 Februar Intet. Plagerier, kedsom og taabelig Tilstand